

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Podmínky řízení v civilním procesu

a jejich zkoumání

Plzeň, 2016

Dominika Kuncová

Prohlášení

„Tímto prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma „Podmínky řízení v civilním procesu a jejich zkoumání“ zpracovala samostatně a způsobem pro vědeckou práci obvyklým označila prameny, z nichž bylo čerpáno“

V Plzni, 2016

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

I. ÚVOD DO TÉMATU	1
I.I. SOUDNICTVÍ.....	2
I.I.I. <i>Pojem a podstata soudnictví</i>	<i>2</i>
I.I.I.I. Právo na soudní ochranu	3
I.I.I.II. Právo na spravedlivý proces	6
I.I.II. <i>Druhy soudnictví</i>	<i>8</i>
I.I.III. <i>Soudní soustava</i>	<i>9</i>
I.II. CIVILNÍ PROCES.....	10
I.II.I. <i>Členění civilního procesu</i>	<i>11</i>
I.III. PODMÍNKY ŘÍZENÍ V CIVILNÍM PROCESU.....	12
II. JEDNOTLIVÉ PODMÍNKY ŘÍZENÍ A JEJICH ZKOUMÁNÍ	13
II.I. PODMÍNKY ŘÍZENÍ NA STRANĚ SOUDU	13
II.I.I. <i>Pravomoc.....</i>	<i>13</i>
II.I.II. <i>Příslušnost.....</i>	<i>18</i>
II.I.III. <i>Zkoumání podmínek řízení na straně soudu.....</i>	<i>20</i>
II.II. PODMÍNKY ŘÍZENÍ NA STRANĚ ÚČASTNÍKŮ	21
II.II.I. <i>Procesní subjektivita</i>	<i>22</i>
II.II.II. <i>Procesní způsobilost</i>	<i>23</i>
II.II.III. <i>Zkoumání podmínek řízení na straně účastníků</i>	<i>24</i>
II.III. NEGATIVNÍ PODMÍNKY ŘÍZENÍ	25
II.III.I. <i>Překážka litispendence.....</i>	<i>25</i>
II.III.II. <i>Překážka rei iudicatae.....</i>	<i>30</i>
II.III.III. <i>Zkoumání negativních podmínek řízení</i>	<i>31</i>
II.IV. DALŠÍ PODMÍNKY ŘÍZENÍ	32
II.IV.I. <i>Náležitě zahájení řízení</i>	<i>33</i>
II.IV.II. <i>Zaplacení soudního poplatku</i>	<i>35</i>
II.IV.III. <i>Zkoumání negativních podmínek řízení</i>	<i>37</i>
III. NÁSLEDKY NEDOSTATKU PODMÍNEK ŘÍZENÍ	39
III.I. ODSTRANITELNÉ PŘEKÁŽKY ŘÍZENÍ.....	39
III.I.I. <i>Zhojení vad.....</i>	<i>40</i>
III.I.II. <i>Důsledky</i>	<i>43</i>
III.II. NEODSTRANITELNÉ PŘEKÁŽKY ŘÍZENÍ	46
IV. ZÁVĚR	49
RESUME	51
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ.....	52

Seznam použitých zkratk

OSŘ zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

ZŘŘ zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů,
ve znění pozdějších předpisů

SpŘ zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

LZPS ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

I. Úvod do tématu

Tématem své diplomové práce jsem zvolila problematiku z oblasti občanského práva procesního, jíž jsou podmínky řízení v civilním procesu a jejich zkoumání. Ač se tak laické veřejnosti může zdát, nejedná se o záležitost nezajímavou a v žádném případě nepodstatnou a nedůležitou. Zmiňuji se tak zde proto, že jsem se v okruhu svých známých a rodiny, co se týče výběru tématu, nesetkala s takovým obdivem a úžasem, jak by tomu kupříkladu bylo u témat ostatních. Jak jsem ale již předestřela, z mého pohledu jde o téma značně závažné, významné a pro každé občanské soudní řízení značně podstatné.

Procesní podmínky řízení jsou stěžejním komponentem, na jehož základě civilní proces (občanské soudní řízení) funguje a jímž se řídí. Pokud by tomu tak nebylo a podmínky řízení by nebyly z jakéhokoliv důvodu splněny, každé civilní řízení by stěžovaly vady a jako takové by pro rozpor s právním řádem České republiky legislativně neobstálo a bylo by nepřípustné. Zkoumání procesních podmínek je proto (či mělo by být) prvotním zájmem soudu, na jehož základě soud dojde k rozhodnutí, zda řízení bude či nebude nadále pokračovat.

Cílem mé práce je předložit komplexní výklad problematiky podmínek řízení v civilním procesu se zaměřením na průběh, postup a proces jejich zkoumání a následný přehled procesních následků, pokud tyto nejsou z různých důvodů splněny. Jádrem práce jsou podmínky řízení na straně soudu (pravomoc a příslušnost), podmínky řízení na straně účastníků (procesní subjektivita a procesní způsobilost), negativní podmínky řízení (překážka litispendence a překážka rei iudicatae a věcné podmínky řízení (náležité zahájení řízení a zaplacení soudního poplatku).

I.I. Soudnictví

I.I.I. Pojem a podstata soudnictví

Soudnictví je činnost státu, jejíž výkon je výlučně svěřen speciálně vytvořeným státním orgánům *sui generis* (svého druhu) – soudům. Následující rozbor její podstaty je na místě uvést obecně uznávanou definicí prof. JUDr. Aleny Winterové, CSc., jež soudnictví charakterizuje jako „*činnost **nezávislých soudů jako státních orgánů, vykonávanou podle stanovených pravidel a spočívající v závazném řešení konkrétních případů podle právních norem.***“¹

Účast státu na řešení konfliktů svých občanů sahá již hluboko do historie, kdy při neexistenci soudů příslušelo rozhodnutí při a sporů tehdejšími politickým sněmům a panovníkům. Výkon soudnictví je tak již od pradávna jednou z nejvýznamnějších funkcí státu sledující eliminaci násilí, soukromé moci a až na zákonem přiznané výjimky i svépomoci při uplatňování a ochraně vlastních práv.

Souzení v obecném smyslu lze definovat jako zvláštní činnost, jíž je řešení sporných konkrétních případů podle existujících obecných pravidel (norem) - normy právní, sportovní, morální. Má poznávací funkci, přičemž základním předpokladem její pravdivosti je její objektivita, docílená pouze pokud nemá subjekt poznání k předmětu poznání jakýkoliv vyhraněný vztah či zájem. Jde o „zvláštní poznávací činnost spočívající v řešení sporných konkrétních případů podle existujících obecných pravidel (norem), vykonávaná všemi na něm nezúčastněnými subjekty“².

Uvedená charakteristika se uplatní i v právu, zde se ovšem setkáváme s ještě vyšším specifikem vyplývajícím z pojetí práva jako takového - závazností a vynutitelností, která je jeho pojmovým znakem. V každém právním systému musí existovat mechanismy, jejichž prostřednictvím se právo prosadí a uplatní, jde o jeho preventivní funkci. Stát si právo vynucuje a zajišťuje chování subjektů dle stanovených pravidel.

¹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 19

² ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 263 s., str. 9

Dostáváme se k vymezení definice s určením pojmových znaků vymezujících jejich podstatu (z pohledu státu). Závaznost a vynutitelnost vyhrazuje jej jako podstatný prvek zvláštním subjektům – soudům jako státním orgánům. (ale - odstavec o panovníkovi + ale alternativní řešení sporů, zejména rozhodčí řízení – nikoliv – systém konkurenčního soudnictví) - soudnictví jako obligatorní, nejvýznamnější a nejstarší funkce státu; proč stát? Mocenské prostředky závaznosti a vykonatelnosti má k dispozici pouze stát - výkon soudnictví je povinnost státu, nikoliv privilegium, zajistit ho a vést tak jak má (stanovená pravidla); J. Lock – proti přirozenosti a válkám, nutný vznik státu.

Pokud by nevykonával, šlo by o odepření spravedlnosti - denegatio iustitiae (konkrétní příklady) + krátké zaměření na jiné pojmové znaky. Soudnictví je pojem čistě právní a institucionalizovaný, zahrnuje nejen souzení jako samostatnou činnost, ale i instituce a normy, podle kterých se rozhoduje.

I.I.I.I. Právo na soudní ochranu

Druhé pojetí soudnictví z pohledu adresátů je vyjádřením práva na soudní ochranu, jde o jiný úhel pohledu na tutéž problematiku (nikoliv další funkci). Povinností státu v rámci výkonu soudnictví je zajištění ochrany subjektivních práv vůči adresátům norem³. Základní lidské právo, právní princip – přednost před pozitivní úpravou (zakotveno na mezinárodní i ústavní úrovni - vyjádření závazné pro běžnou legislativu), nemá materiální obsah jako jiná lidská práva, slouží k realizaci všech ostatních subjektivních práv – důvod zařazení mezi lidská práva. Zdrojem je Magna charta libertatum (1215, čl. 39), Habeas Corpus Act (1679), Bill of Rights (1689), Francouzská ústava (1791), dodatky V-VII Ústavy USA (1791) + další ústavy demokratických států – citace; poté zakotvování na mezinárodní úrovni – Všeobecná deklarace lidských práv (OSN, 1948 – čl. 8 a 10) – poprvé uznáno jako mezinárodně uznávané a chráněné lidské právo; Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministerstva

³ ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 263 s., str. 53

zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. – přístup České republiky) - čl. 14 odst. 1) / Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 6 odst. 1).

Právo na soudní ochranu (přístup k orgánu veřejné moci - soudu) je principiální podmínkou a základem pro realizaci práva na spravedlivý proces, který je rozpracován dále v dalších člancích (základní zásady soudnictví) bez zahájení řízení by ztratilo svůj smysl, je to jeho základní aspekt; právo na soudní ochranu představuje základní zásady práva na spravedlivý proces (dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je spravedlivý proces souhrnným pojmem).

Právo na soudní proces není v Listině definováno, jeho obsah a podstata vychází z judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Jde o právo jedince domoci se oprávnění nebo povinnosti v procesu, který splňuje právní aspekty spravedlnosti, jež jsou součástí samotné existence demokratického právního státu. Jelikož jde o oprávnění, odpovídá mu povinnost státu toto právo garantovat, zabezpečit, a ochraňovat. Stát má zároveň povinnost vyvarovat se jakýchkoliv opatření, která by ohrozila nebo dokonce vyloučila uplatnění práva spravedlivý proces ve smyslu jeho základního aspektu, jako je např. vysoké náklady nebo neumožnění bezplatné právní pomoci pro nemajetné osoby.

Podle Evropského soudu pro lidská práva není možné, aby čl. 6 odst. 1 Úmluvy detailně upravoval veškeré procesní záruky spravedlivého procesu a současně jim negarantoval právo, které jim de facto umožní tyto záruky používat. Záruky spravedlivého procesu (veřejnost, přiměřená doba řízení, rovnost, právní pomoc) by neměly žádnou hodnotu, pokud by k samotnému soudnímu procesu nedošlo. U nás: Listina základních práv a svobod – hlava V - čl. 36 – 40 „Právo na soudní a jinou právní ochranu“ - konkrétně čl. 36 odst. 1 – dle judikatury Ústavního soudu nejde jen o přístupové právo k soudům, ale je nutné ho vykládat širěji, spolu s Evropskou úmluvou (čl. 6) – celkové právo na spravedlivý proces.

Dále co nejširší možnost obrátit se s problémem na soud (nejen v rámci obecné soustavy, i soudní, ale také ústavní, a na mezinárodní úrovni – Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburgu (Úmluva o lidských právech a základních svobodách - Rada Evropy) a na evropské úrovni – Soudní dvůr Evropské unie v Lucemburku (Evropská unie – dodržování právních předpisů), sám zahájit soudní řízení, ve kterém bude tvrzeno nositelství subjektivního práva (a očekávat

spravedlivý proces – povinnost státu); nezáleží na tom, zda je dotýčný skutečně jeho nositelem (o tom rozhodne až samotný spor).

Je subjektivním právem veřejnoprávní povahy -> povinnost státu vést spravedlivý proces (rozhodnout právní spor nebo jinou právní věc) – posláním státu je zajistit řádný a bezporuchový chod společnosti (civilizační a kulturní poslání); základní lidská práva jsou vždy práva subjektivní - právní principy (přirozené právo), které musí zákonodárství respektovat (nepropůjčuje ho on svým subjektům).

Ochrana subjektivních práv (oprávnění jednotlivých právních subjektů) – vztah k právu objektivnímu (chráněno i právo objektivní – poskytnutím ochrany subjektivním právům se realizuje a upevňuje obecný společenský řád, vyjádřený objektivním právem; uplatňuje se zejména v soudnictví trestním – taková míra porušení soukromého práva, že je zasažen i veřejný řád a pořádek chráněn právem objektivním – státem, zákonodárstvím. Pokud nejsou objektivním právem subjektivní práva deformována, je mezi jejich ochranami v rámci soudnictví vzájemný soulad).

Ne jediná (prosazení chování podle práva) - např. správní řízení, vazba na moc zákonodárnou a výkonnou (výjimka povolená zákonem, a následně stejně existuje správní soudnictví), ale základní (nezastupitelné místo) – důvody: volba subjektu, zda se se ochrany svého práva dovolá či nikoliv – není to povinnost soudní ochrany, ale právo. Každé právo v sobě obsahuje možnost volby, zda bude nebo nebude využito či uplatněno; jinak se obrátilo ve svůj opak – v povinnost.

Dojem, jako by stát sejmul z oprávněného nutnost, jeho aktivní činnosti a přebíral ji na sebe (pečoval by o něj), současně o jeho chování ale rozhoduje a určuje, zda bude právo uplatněno či nikoliv; mohou nastat dvě extrémní situace – určitý nárok bude vymáhán, aniž by si to subjekt přál/ nárok oprávněného vůbec nebude uplatněn; / nezávislost a nestrannost ochraňujícího orgánu⁴.

Samotná soudní ochrana spočívá v nalézací části – zda uplatňované subjektivní právo skutečně existuje a části vykonávací – vynucení tohoto práva,

⁴ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 22

pokud není dobrovolně splněna povinnost druhého subjektu tomu odpovídající (musí být uložena vykonatelným rozhodnutím).

I.I.I.II. Právo na spravedlivý proces

Soudnictví je, stejně jako veškeré právo, ovládáno souhrnem právních principů (zásad) - podstata a význam: legislativa (tvorba zákonů), interpretace (výklad) a aplikace (použití) právních norem - např. *pacta sunt servanda*, *ochrana slabší strany*, *rovnost subjektů*, *autonomie vůle* v soukromém právu (typické zásady), které jsou dle výslovného znění občanského soudního řádu v občanském soudním řízení upevňovány a rozvíjeny (§ 3 OSŘ) - obdoba v soudnictví - zaměřeno na organizaci soudního systému, postavení osoby soudce a průběh celého řízení - zásada *audiatur et altera pars* (budiž slyšena i druhá strana).

Rozlišujeme zásady pro obecné soudnictví, spadající do této kapitoly, a specifické zásady uplatňující se pouze v civilním procesu (děje se tak u jednotlivých druhů řízení, jako např. presumpce nevinny či právo na obhajobu v soudnictví trestním) - zdroj je různorodý - ústavní pořádek (Ústava, Listina, Evropská úmluva), zákony (občanský soudní řád, zákon o soudech a soudcích), jednotlivé procesní instituty; nutno uvést, že se tyto zásady v průběhu času vyvíjejí, zdokonalují, a mění, zejména s ohledem na zdokonalování právního systému a společenský vývoj.

Soubor procesních zásad vždy charakterizuje určitý vývojový stupeň procesu - pro obecné soudnictví (principy řádného fungování justice, odpovídající ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces – *angl.* *fair hearing, fair trial*; *fr.* *un proces equitable*; ústavní principy soudnictví; fungují jak v soudnictví civilním tak i trestním, a nelze k nim najít v moderním demokratickém právním státu přípustnou alternativu) - ty na ústavní úrovni (Ú, L, E) - vyjmenování: nezávislost soudu, nezávislost a nestrannost soudce, vázanost při rozhodování pouze zákonem, rovnost účastníků, ústnost a veřejnost jednání (až na výjimky stanovené zákonem), právo na soudní ochranu (přístup k soudu pro každého), právo na právní pomoc, právo na jednání v mateřském jazyce, zásada zákonného soudu a zákonného soudce, právo přítomnosti při jednání a vyjadřování se ke všem důkazům.

Tyto jednotlivé zásady a principy mají mimo jiné i integrační význam – ovládají souhrnně veškeré druhy soudního řízení, které se tak k sobě vzájemně přibližují. Lze tak zřetelně odlišovat současný moderní a historický středověký proces. Jednotlivé zásady mají zároveň každá stejnou hodnotu, měly by tak být uplatňovány a vzájemně vyváženy, neboť by jinak byl dán prostor pro deformaci právní úpravy. Není správné hierarchizovat procesní zásady nadřazené a podružné, určující a odvozené, ale naopak je třeba analyzovat nezaměnitelný přínos každé z nich.

I.I.II. Druhy soudnictví

Po vymezení obecného pojmu a podstaty soudnictví, jako činnosti zaměřené na poskytování ochrany právům a řešení právních konfliktů přicházejí druhy soudnictví; Existence diferenciac této souhrnné **činnosti** vlivem evolučního vývoje na jednotlivé druhy podle hmotněprávní povahy práv, jimž poskytuje výše rozebranou ochranu, které jsou obsahem právních vztahů, z nichž vycházejí právní konflikty soudem řešené. Započala již ve středověku, kdy se z jednotného soudního procesu vydělil proces trestní se specifickou funkcí ochrany veřejného pořádku ze strany státu v postavení žalobce. Je ovšem samozřejmostí, že každý z druhů, na něž se soudnictví člení, musí plně vyhovovat základnímu a obecnému pojetí soudnictví tak, jak je rozebráno výše. Pokud by tomu tak nebylo, nebyla by daná činnost soudnictvím.

Soudnictví je naprosto vyhraněný pojem, který nelze libovolným způsobem rozšiřovat. Nemá vliv na podstatu, která je naplňována (základní funkce), ta je vždy zachována - nýbrž na vlastní procesní stránku - jiný charakteristický postup soudu a ostatních subjektů v daném řízení, využití jiných procesních prostředků k jejich naplnění a odlišný je též předmět řízení.

Rozlišujeme zásadně 4 druhy soudnictví: civilní, trestní, správní a ústavní, přičemž v každém z nich lze vidět odlišné postavení státu a státních funkcí. Právní teorie striktně rozeznává tyto 4 druhy, avšak soudnictví lze dle podle povahy právního konfliktu v praxi diferencovat na řadu dalších – např. soudnictví pracovní, obchodní, volební, pojišťovací, rodinné. Každé z nich z nich lze ovšem podřadit pod dané základní a je tak vždy považováno za jedno z nich.

Diferenciac soudnictví na výše uvedené druhy nepochybně zasahuje do organizace soudní soustavy, kdy se v určitých právních rádech mohou věnovat pro ně speciálně vytvořené soudy, což je typické pro soudnictví ústavní. Soustavě soudu v českém právním řádu věnujeme následující část.

I.I.III. Soudní soustava

Jde vnitřní organizace (uspořádání) soudnictví (struktura a základní vztahy mezi jednotlivými soudy) v daném právním řádu (definice dle profesora Zoulíka = ucelené a členěné seskupení soudů a vzájemné organické vztahy mezi nimi; *str. 201*, soudy jako státní orgány zde představují jednotlivé články, přičemž v jednom právním řádu může být soudnictví uspořádáno do více takových soustav s jedním či vícero soudy (soudy obecné a zvláštní), nicméně v současné době takto fungovat musí a nemůže existovat jen jediný soud. Nebylo by možné pojmout mnohost případů, ani naplnit funkci, pro kterou vznikly a fungují.

Článeková soustava je hierarchicky uspořádána; článek soudní soustavy = organizační pojem, určující postavení soudu v rámci dané soudní soustavy jako samotného i ve vztahu k ostatním soudům (článcům); územní obvod působnosti soudu vyššího článku se vždy musí shodovat s celkovým souhrnem působností soudů nižšího článku, vůči nimž působí jako soud vyšší. Každý soud je tak k výkonu soudnictví povolán na určité části státního území.

V rámci článkové soustavy je nutné dále odlišovat jednotlivé stupně (či soudní instance nebo stolice), uplatňující se v rámci funkční příslušnosti a rozhodování o opravných prostředcích; nejde o stejný význam jako článek, zde jde o pojem procesní, i když se mohou překrývat a některá zákonná ustanovení v nich nerozlišují⁵. Význam tohoto rozlišování lze demonstrovat např. na vymezení krajských soudů, které působí zároveň jako soud prvního i druhého stupně, tedy ve dvou instancích (stolicích), ale článek má vždy stejný. Stupně se tedy mění (vertikální úroveň), články zůstávají vždy stejné (horizontální úroveň).

⁵ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 28

I.II. Civilní proces

Slovo proces etymologicky pochází z latinského jazyka, a to slova *processus* neboli *procedere*, představujícím určitý postup, směr vpřed a sled jednotlivých dílčích kroků či úkonů vedoucí k určitému výsledku neboli konání za účelem dosažení určitého cíle⁶. Stejně jako u výše uvedeného soudnictví, lze pojem proces použít u postupů v různých oblastech mimo práva, např. v biologii, chemii, fyzice, medicíně apod.

Procesem ve výlučně právním smyslu rozumíme postup právních (k tomu oprávněných) subjektů (zejména orgánů veřejné moci), vedoucí k dosažení určitých právních následků, probíhající podle specifických právních norem - norem procesně-právních, které jsou samostatnou skupinou vedle norem hmotněprávních, řízených odlišnými principy a mající odlišnou povahu. Do této oblasti lze ovšem dle určitých právních názorů zařadit i jiné právní instituty, jakým je kupříkladu proces uzavírání smluv či jednání orgánů obchodních společností, jež jsou též sledem jednotlivých kroků majících právních následky, ovšem formálně nespádajících do oblasti procesního práva.

Civilní proces (německy *Zivilprozess*, francouzsky *procédure civile*, anglicky *civile procedure*) je, jak již výše bylo uvedeno jedním ze samostatných druhů soudnictví aplikovaných v České republice (trestní soudnictví, správní soudnictví, ústavní soudnictví), odlišujících se od nich níže vysvětlenou tzv. civilní pravomocí. Snahu o definici nalezneme v § 1 OSŘ tím, že jde o postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení, což je ovšem neúplné. Často setkáváme se stejným označováním jako občanské (civilní) řízení, ale ve skutečnosti nejde o stejné záležitosti. Občanské soudní řízení je užším pojmem, nezahrnujícím řízení před rozhodci podle RozhŘ, ale pouze řízení vedená v soudní síni.

⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 str., str. 36

Civilní proces sám o sobě lze lépe vyzdvihnout slovy „soubor právních vztahů vznikajících v důsledku postupu (procesních úkonů) soudu a dalších procesních subjektů při poskytování ochrany soukromoprávním a některým jiným právním vztahům⁷.

I.II.I. Členění civilního procesu

Po vymezení obecného pojmu a podstaty soudnictví, jako činnosti zaměřené na poskytování ochrany právům a řešení právních konfliktů přicházejí druhy soudnictví; Existence diferenciac této souhrnné vlivem evolučního vývoje na jednotlivé druhy podle hmotněprávní povahy práv, jimž poskytuje výše rozebranou ochranu, které jsou obsahem právních vztahů, z nichž vycházejí právní konflikty soudem řešené. Započala již ve středověku, kdy se z jednotného soudního procesu vydělil proces trestní se specifickou funkcí ochrany veřejného pořádku ze strany státu v postavení žalobce. Je ovšem samozřejmostí, že každý z druhů, na něž se soudnictví člení, musí plně vyhovovat základnímu a obecnému pojetí soudnictví tak, jak je rozebráno výše. Pokud by tomu tak nebylo, nebyla by daná činnost soudnictvím.

Soudnictví je naprosto vyhraněný pojem, který nelze libovolným způsobem rozšiřovat. Nemá vliv na podstatu, která je naplňována (základní funkce), ta je vždy zachována - nýbrž na vlastní procesní stránku - jiný charakteristický postup soudu a ostatních subjektů v daném řízení, využití jiných procesních prostředků k jejich naplnění a odlišný je též předmět řízení.

Rozlišujeme zásadně 4 druhy civilního soudnictví: civilní, trestní, správní a ústavní, přičemž v každém z nich lze vidět odlišné postavení státu a státních funkcí. Právní teorie striktně rozeznává tyto 4 druhy, avšak soudnictví lze dle podle povahy právního konfliktu v praxi diferencovat na řadu dalších – např. soudnictví pracovní, obchodní, volební, pojišťovací, rodinné. Každé z nich z nich lze ovšem podřadit pod dané základní a je tak vždy považováno za jedno z nich.

⁷ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 34

I.III. Podmínky řízení v civilním procesu

Soubor podmínek řízení tvoří různé oblasti, určující postavení soudu v rámci dané soudní soustavy jako samotného i ve vztahu k ostatním soudům (článcům); územní obvod působnosti soudu vyššího článku se vždy musí shodovat s celkovým souhrnem působností soudů nižšího článku, vůči nimž působí jako soud vyšší. Každý soud je tak k výkonu soudnictví povolán na určité části státního území.

Soudnictví je, stejně jako veškeré právo, ovládáno souhrnem právních principů (zásad) - podstata a význam: legislativa (tvorba zákonů), interpretace (výklad) a aplikace (použití) právních v soukromém právu (typické zásady), které jsou dle výslovného znění občanského soudního řádu v občanském soudním řízení upevňovány a rozvíjeny (§ 3 OSŘ) - obdoba v soudnictví - zaměřeno na organizaci soudního systému, postavení osoby soudce a průběh celého řízení .

Rozlišujeme podmínky řízení na straně soudu, spadající do této kapitoly, a specifické zásady uplatňující se pouze v civilním procesu (děje se tak u jednotlivých druhů řízení, jako např. presumpce nevinny či právo na obhajobu v soudnictví trestním) - zdroj je různorodý - ústavní pořádek (Ústava, Listina, Evropská úmluva), zákony (občanský soudní řád, zákon o soudech a soudcích), jednotlivé procesní instituty; nutno uvést, že se tyto zásady v průběhu času vyvíjejí, zdokonalují, a mění, zejména s ohledem na zdokonalování právního systému a společenský vývoj.

Soubor procesních zásad vždy charakterizuje určitý vývojový stupeň procesu - pro obecné soudnictví (principy řádného fungování justice, odpovídající ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces ústavní principy soudnictví; fungují jak v soudnictví civilním tak i trestním, a nelze k nim najít v moderním demokratickém právním státu přípustnou alternativu. Nezávislost soudu, nezávislost a nestrannost soudce, vázanost při rozhodování pouze zákonem, rovnost účastníků, ústnost a veřejnost jednání (až na výjimky stanovené zákonem), právo na soudní ochranu (přístup k soudu pro každého), právo na právní pomoc, právo na jednání v mateřském jazyce, zásada zákonného soudu

II. Jednotlivé podmínky řízení a jejich zkoumání

II.I. Podmínky řízení na straně soudu

II.I.I. Pravomoc

Účast státu na řešení konfliktů svých občanů sahá již hluboko do historie, kdy při neexistenci soudů příslušelo rozhodnutí pří a sporů tehdejšími politickým sněmům a panovníkům. Výkon soudnictví je tak již od pradávna jednou z nejvýznamnějších funkcí státu sledující eliminaci násilí, soukromé moci a až na zákonem přiznané výjimky i svépomoci při uplatňování a ochraně vlastních práv.

Souzení v obecném smyslu lze definovat jako zvláštní činnost, jíž je řešení sporných konkrétních případů podle existujících obecných pravidel (norem) - normy právní, sportovní, morální. Má poznávací funkci, přičemž základním předpokladem její pravdivosti je její objektivita, docílená pouze pokud nemá subjekt poznání k předmětu poznání jakýkoliv vyhraněný vztah či zájem. Jde o „zvláštní poznávací činnost spočívající v řešení sporných konkrétních případů podle existujících obecných pravidel (norem), vykonávaná všemi na něm nezúčastněnými subjekty“⁸.

Uvedená charakteristika se uplatní i v právu, zde se ovšem setkáváme s ještě vyšším specifickým vyplývajícím z pojetí práva jako takového - závazností a vynutitelností, která je jeho pojmovým znakem. V každém právním systému musí existovat mechanismy, jejichž prostřednictvím se právo prosadí a uplatní, jde o jeho preventivní funkci. Stát si právo vynucuje a zajišťuje chování subjektů dle stanovených pravidel.

Dostáváme se k vymezení definice s určením pojmových znaků vymezujících jejich podstatu (z pohledu státu). Závaznost a vynutitelnost vyhrazuje jej jako podstatný prvek zvláštním subjektům – soudům jako státním orgánům. (ale - odstavec o panovníkovi + ale alternativní řešení sporů, zejména rozhodčí řízení – nikoliv – systém konkurenčního soudnictví) - soudnictví jako

⁸ ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 263 s., str. 9

obligatorní, nejvýznamnější a nejstarší funkce státu; proč stát? Mocenské prostředky závaznosti a vykonatelnosti má k dispozici pouze stát - výkon soudnictví je povinnost státu, nikoliv privilegium, zajistit ho a vést tak jak má (stanovená pravidla); J. Lock – proti přirozenosti a válkám, nutný vznik státu.

Pokud by nevykonával – odepření spravedlnosti – *denegatio iustitiae* (konkrétní příklady) + krátké zaměření na jiné pojmové znaky. Soudnictví je pojem čistě právní a institucionalizovaný, zahrnuje nejen souzení jako samostatnou činnost, ale i instituce a normy, podle kterých se rozhoduje.

Druhé pojetí soudnictví z pohledu adresátů je vyjádřením práva na soudní ochranu, jde o jiný úhel pohledu na tutéž problematiku (nikoliv další funkci). Povinností státu v rámci výkonu soudnictví je zajištění ochrany subjektivních práv vůči adresátům norem⁹. Základní lidské právo, právní princip – přednost před pozitivní úpravou (zakotveno na mezinárodní i ústavní úrovni - vyjádření závazné pro běžnou legislativu), nemá materiální obsah jako jiná lidská práva, slouží k realizaci všech ostatních subjektivních práv – důvod zařazení mezi lidská práva.

Pravomoc (přístup k orgánu veřejné moci - soudu) je principiální podmínkou a základem pro realizaci práva na spravedlivý proces, který je rozpracován dále v dalších článcích (základní zásady soudnictví) bez zahájení řízení by ztratilo svůj smysl, je to jeho základní aspekt; právo na soudní ochranu představuje základní zásady práva na spravedlivý proces (dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je spravedlivý proces souhrnným pojmem).

Právo na soudní proces není v Listině definováno, jeho obsah a podstata vychází z judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Jde o právo jedince domoci se oprávnění nebo povinnosti v procesu, který splňuje právní aspekty spravedlnosti, jež jsou součástí samotné existence demokratického právního státu. Jelikož jde o oprávnění, odpovídá mu povinnost státu toto právo garantovat, zabezpečit, a ochraňovat. Stát má zároveň povinnost vyvarovat se jakýchkoliv opatření, která by ohrozila nebo dokonce vyloučila uplatnění práva spravedlivý proces ve smyslu jeho základního aspektu, jako je např. vysoké náklady nebo neumožnění bezplatné právní pomoci pro nemajetné osoby.

⁹ ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 263 s., str. 53

Podle Evropského soudu pro lidská práva není možné, aby čl. 6 odst. 1 Úmluvy detailně upravoval veškeré procesní záruky spravedlivého procesu a současně jim negarantoval právo, které jim de facto umožní tyto záruky používat. Záruky spravedlivého procesu (veřejnost, přiměřená doba řízení, rovnost, právní pomoc) by neměly žádnou hodnotu, pokud by k samotnému soudnímu procesu nedošlo. U nás: Listina základních práv a svobod – hlava V - čl. 36 – 40 „Právo na soudní a jinou právní ochranu“ - konkrétně čl. 36 odst. 1 – dle judikatury Ústavního soudu nejde jen o přístupové právo k soudům, ale je nutné ho vykládat širěji, spolu s Evropskou úmluvou (čl. 6) – celkové právo na spravedlivý proces.

Dále co nejširší možnost obrátit se s problémem na soud (nejen v rámci obecné soustavy, i soudní, ale také ústavní, a na mezinárodní úrovni – Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburgu (Úmluva o lidských právech a základních svobodách - Rada Evropy) a na evropské úrovni – Soudní dvůr Evropské unie v Lucemburku (Evropská unie – dodržování právních předpisů), sám zahájit soudní řízení, ve kterém bude tvrzeno nositelství subjektivního práva (a očekávat spravedlivý proces – povinnost státu); nezáleží na tom, zda je dotčený skutečně jeho nositelem (o tom rozhodne až samotný spor).

Je subjektivním právem veřejnoprávní povahy -> povinnost státu vést spravedlivý proces (rozhodnout právní spor nebo jinou právní věc) – posláním státu je zajistit řádný a bezporuchový chod společnosti (civilizační a kulturní poslání); základní lidská práva jsou vždy práva subjektivní - právní principy (přirozené právo), které musí zákonodárství respektovat (nepropůjčuje ho on svým subjektům).

Ochrana subjektivních práv (oprávnění jednotlivých právních subjektů) – vztah k právu objektivnímu (chráněno i právo objektivní – poskytnutím ochrany subjektivním právům se realizuje a upevňuje obecný společenský řád, vyjádřený objektivním právem; uplatňuje se zejména v soudnictví trestním – taková míra porušení soukromého práva, že je zasažen i veřejný řád a pořádek chráněn právem objektivním – státem, zákonodárstvím. Pokud nejsou objektivním právem subjektivní práva deformována, je mezi jejich ochranami v rámci soudnictví vzájemný soulad).

Ne jediná (prosazení chování podle práva) - např. správní řízení, vazba na moc zákonodárnou a výkonnou (výjimka povolená zákonem, a následně stejně existuje správní soudnictví), ale základní (nezastupitelné místo) – důvody: volba subjektu, zda se se ochrany svého práva dovolá či nikoliv – není to povinnost soudní ochrany, ale právo. Každé právo v sobě obsahuje možnost volby, zda bude nebo nebude využito či uplatněno; jinak se obrátilo ve svůj opak – v povinnost.

Dojem, jako by stát sejmul z oprávněného nutnost, jeho aktivní činnosti a přebíral ji na sebe (pečoval by o něj), současně o jeho chování ale rozhoduje a určuje, zda bude právo uplatněno či nikoliv; mohou nastat dvě extrémní situace – určitý nárok bude vymáhán, aniž by si to subjekt přál/ nárok oprávněného vůbec nebude uplatněn; / nezávislost a nestrannost ochraňujícího orgánu¹⁰.

Samotná soudní ochrana spočívá v nalézací části – zda uplatňované subjektivní právo skutečně existuje a části vykonávací – vynucení tohoto práva, pokud není dobrovolně splněna povinnost druhého subjektu tomu odpovídající (musí být uložena vykonatelným rozhodnutím).

Soudnictví je, stejně jako veškeré právo, ovládáno souhrnem právních principů (zásad) - podstata a význam: legislativa (tvorba zákonů), interpretace (výklad) a aplikace (použití) právních norem - např. *pacta sunt servanda*, *ochrana slabší strany*, *rovnost subjektů*, *autonomie vůle* v soukromém právu (typické zásady), které jsou dle výslovného znění občanského soudního řádu v občanském soudním řízení upevňovány.

Rozlišujeme zásady pro obecné soudnictví, spadající do této kapitoly, a specifické zásady uplatňující se pouze v civilním procesu (děje se tak u jednotlivých druhů řízení, jako např. presumpce nevinny či právo na obhajobu v soudnictví trestním) - zdroj je různorodý - ústavní pořádek (Ústava, Listina, Evropská úmluva), zákony (občanský soudní řád, zákon o soudech a soudcích), jednotlivé procesní instituty; nutno uvést, že se tyto zásady v průběhu času.

¹⁰ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 22

Soubor procesních zásad vždy charakterizuje určitý vývojový stupeň procesu - pro obecné soudnictví (principy řádného fungování justice, odpovídající ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces – *angl.* *fair hearing, fair trial*; *fr.* *un proces equitable*; ústavní principy soudnictví; fungují jak v soudnictví civilním tak i trestním, a nelze k nim najít v moderním demokratickém právním státu přípustnou alternativu) - ty na ústavní úrovni (Ú, L, E) - vyjmenování: nezávislost soudu, nezávislost a nestrannost soudce, vázanost při rozhodování pouze zákonem, rovnost účastníků, ústnost a veřejnost jednání (až na výjimky stanovené zákonem), právo na soudní ochranu (přístup k soudu pro každého), právo na právní pomoc, právo na jednání v mateřském jazyce, zásada zákonného soudu a zákonného soudce, právo přítomnosti při jednání a vyjadřování se ke všem důkazům.

Tyto zásady se následně promítají do jednotlivých ustanovení zákonů, majících vztah k soudnímu řízení obecně (zákon soudců a soudcích).

Tyto jednotlivé zásady a principy mají mimo jiné i integrační význam – ovládají souhrnně veškeré druhy soudního řízení, které se tak k sobě vzájemně přibližují. Lze tak zřetelně odlišovat současný moderní a historický středověký proces. Jednotlivé zásady mají zároveň každá stejnou hodnotu, měly by tak být uplatňovány a vzájemně vyváženy, neboť by jinak byl dán prostor pro deformaci právní úpravy.

Dle citovaných slov pana profesora Zoulíka „neodůvodněné zdůraznění jedné zásady vůči ostatním vede k deformaci procesu jako celku. Není správné hierarchizovat procesní zásady nadřazené a podružné, určující a odvozené, ale naopak je třeba analyzovat nezaměnitelný přínos každé z nich“

II.I.II. Příslušnost

Po vymezení obecného pojmu a podstaty soudnictví, jako činnosti zaměřené na poskytování ochrany právům a řešení právních konfliktů přicházejí druhy soudnictví; Existence diferenciac této souhrnné **činnosti** vlivem evolučního vývoje na jednotlivé druhy podle hmotněprávní povahy práv, jimž poskytuje výše rozebranou ochranu, které jsou obsahem právních vztahů, z nichž vycházejí právní konflikty soudem řešené. Započala již ve středověku, kdy se z jednotného soudního procesu vydělil proces trestní se specifickou funkcí ochrany veřejného pořádku ze strany státu v postavení žalobce. Je ovšem samozřejmostí, že každý z druhů, na něž se soudnictví člení, musí plně vyhovovat základnímu a obecnému pojetí soudnictví tak, jak je rozebráno výše. Pokud by tomu tak nebylo, nebyla by daná činnost soudnictvím.

Soudnictví je naprosto vyhraněný pojem, který nelze libovolným způsobem rozšiřovat. Nemá vliv na podstatu, která je naplňována (základní funkce), ta je vždy zachována - nýbrž na vlastní procesní stránku - jiný charakteristický postup soudu a ostatních subjektů v daném řízení, využití jiných procesních prostředků k jejich naplnění a odlišný je též předmět řízení.

Rozlišujeme zásadně 4 druhy soudnictví: civilní, trestní, správní a ústavní, přičemž v každém z nich lze vidět odlišné postavení státu a státních funkcí. Právní teorie striktně rozeznává tyto 4 druhy, avšak soudnictví lze dle podle povahy právního konfliktu v praxi diferencovat na řadu dalších – např. soudnictví pracovní, obchodní, volební, pojišťovací, rodinné. Každé z nich z nich lze ovšem podřadit pod dané základní a je tak vždy považováno za jedno z nich.

Diferenciac soudnictví na výše uvedené druhy nepochybně zasahuje do organizace soudní soustavy, kdy se v určitých právních rádech mohou věnovat pro ně speciálně vytvořené soudy, což je typické pro soudnictví ústavní. Soustavě soudu v českém právním řádu věnujeme následující část.

První a také základní z nich je **nevydání rozhodnutí** v zákonem stanovené lhůtě. Jak bylo již výše předesláno, nejde v této situaci jen o rozhodnutí v probíhajícím správním řízení, ale i v rámci jiných činností veřejné správy. Lhůty pro jejich vydání vycházejí z jednotlivých ustanovení správního řádu, pokud nejsou na základě principu subsidiarity (§ 1 odst. 2 SpŘ) stanoveny zvláštním zákonem. Ve správním řízení musí být rozhodnutí vydáno ve lhůtě ustavené vzhledem k povaze a složitosti daného případu (§ 71 SpŘ).

V jednoduchých a jasných případech je správní orgán povinen vydat rozhodnutí bezodkladně, u složitějších případů do 30 dnů od zahájení řízení. V zákonem stanovených případech (§ 71 odst. 3 a) a b) SpŘ) může dojít podle okolností k prodloužení. Vydání osvědčení, vyjádření a provedení dalších tzv. jiných úkonů podle čtvrté části správního řádu by mělo být též, pokud to situace dovoluje, provedeno ihned a bezodkladně. Pokud tak učinit nelze, je správní orgán povinen o tom dotčenou osobu informovat (§ 155 SpŘ).

Jestliže příslušný správní orgán ve stanovené lhůtě v dané věci nerozhodne, je povinen situaci obligatorně řešit jemu **nadřízený správní orgán**, a to ihned jakmile se o tomto stavu dozví (§ 80 odst. 1 SpŘ). K tomu může dojít při jeho vlastní kontrolní činnosti, přímo oznámením od podřízeného správního orgánu či na základě podnětu dotčené osoby.

V tomto případě nečinnosti správního orgánu se na nadřízený správní orgán může obrátit sám účastník řízení, a to podáním žádosti o uplatnění opatření proti nečinnosti (§ 80 odst. 3 SŘ), pokud již lhůta pro vydání rozhodnutí uplynula a její nedodržení sám tento účastník nezpůsobil (§ 71 odst. 4 SpŘ). Jelikož pro ni nejsou konkrétně stanoveny žádné formální náležitosti, řídí se obecně § 37 SpŘ o podání, jako úkonu vůči správnímu orgánu.

Musí v ní být tak mimo jiné uvedeno, čeho se dotyčná osoba domáhá (§ 37 odst. 2 SŘ), v tomto případě tedy návrh konkrétního opatření, jež má být nadřízeným správním orgánem učiněno. Ten je povinen se touto žádostí zabývat, posoudit ji a rozhodnout o ni, ať vyhověním či zamítnutím. Podle judikatury a doktora J. Vedrala je při tom podaným návrhem vázán.

II.I.III. Zkoumání podmínek řízení na straně soudu

Jde vnitřní organizace (uspořádání) soudnictví (struktura a základní vztahy mezi jednotlivými soudy) v daném právním řádu (definice dle profesora Zoulíka = ucelené a členěné seskupení soudů a vzájemné organické vztahy mezi nimi; *str. 201*, soudy jako státní orgány zde představují jednotlivé články, přičemž v jednom právním řádu může být soudnictví uspořádáno do více takových soustav s jedním či vícero soudy (soudy obecné a zvláštní), nicméně v současné době takto fungovat musí a nemůže existovat jen jediný soud. Nebylo by možné pojmout mnohost případů, ani naplnit funkci, pro kterou vznikly a fungují.

Článeková soustava je hierarchicky uspořádána; článek soudní soustavy = organizační pojem, určující postavení soudu v rámci dané soudní soustavy jako samotného i ve vztahu k ostatním soudům (článcům); územní obvod působnosti soudu vyššího článku se vždy musí shodovat s celkovým souhrnem působností soudů nižšího článku, vůči nimž působí jako soud vyšší. Každý soud je tak k výkonu soudnictví povolán na určité části státního území.

V rámci článkové soustavy je nutné dále odlišovat jednotlivé stupně (či soudní instance nebo stolice), uplatňující se v rámci funkční příslušnosti a rozhodování o opravných prostředcích; nejde o stejný význam jako článek, zde jde o pojem procesní, i když se mohou překrývat a některá zákonná ustanovení v nich nerozlišují¹¹.

Význam tohoto rozlišování lze demonstrovat např. na vymezení krajských soudů, které působí zároveň jako soud prvního i druhého stupně, tedy ve dvou instancích (stolicích), ale článek má vždy stejný. Stupně se tedy mění (vertikální úroveň), články zůstávají vždy stejné (horizontální úroveň).

¹¹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 28

II.II. Podmínky řízení na straně účastníků

Podmínky řízení na straně účastníků představují určitý postup, směr vpřed a sled jednotlivých dílčích kroků či úkonů vedoucí k určitému výsledku neboli konání za účelem dosažení určitého cíle¹². Stejně jako u výše uvedeného soudnictví, lze pojem proces použít u postupů v různých oblastech mimo práva, např. v biologii, chemii, fyzice, medicíně apod.

Procesem ve výlučně právním smyslu rozumíme postup právních (k tomu oprávněných) subjektů (zejména orgánů veřejné moci), vedoucí k dosažení určitých právních následků, probíhající podle specifických právních norem - norem procesně-právních, které jsou samostatnou skupinou vedle norem hmotněprávních, řízených odlišnými principy a mající odlišnou povahu. Do této oblasti lze ovšem dle určitých právních názorů zařadit i jiné právní instituty, jakým je kupříkladu proces uzavírání smluv či jednání orgánů obchodních společností, jež jsou též sledem jednotlivých kroků majících právních následky, ovšem formálně nespádajících do oblasti procesního práva.

Procesní subjektivita je, jak již výše bylo uvedeno jedním ze samostatných druhů soudnictví aplikovaných v České republice (trestní soudnictví, správní soudnictví, ústavní soudnictví), odlišujících se od nich níže vysvětlenou tzv. civilní pravomocí. Snahu o definici nalezneme v § 1 OSŘ tím, že jde o postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení, což je ovšem neúplné. Často setkáváme se stejným označováním jako občanské (civilní) řízení, ale ve skutečnosti nejde o stejné záležitosti. Občanské soudní řízení je užším pojmem, nezahrnujícím řízení před rozhodci podle RozhŘ, ale pouze řízení vedená v soudní síni.

¹² ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 str., str. 36

Civilní proces sám o sobě lze lépe vyzdvihnout slovy „soubor právních vztahů vznikajících v důsledku postupu (procesních úkonů) soudu a dalších procesních subjektů při poskytování ochrany soukromoprávním a některým jiným právním vztahům¹³.

II.II.I. Procesní subjektivita

Po vymezení obecného pojmu a podstaty soudnictví, jako činnosti zaměřené na poskytování ochrany právům a řešení právních konfliktů přicházejí druhy soudnictví; Existence diferenciac této souhrnné **činnosti** vlivem evolučního vývoje na jednotlivé druhy podle hmotněprávní povahy práv, jimž poskytuje výše rozebranou ochranu, které jsou obsahem právních vztahů, z nichž vycházejí právní konflikty soudem řešené. Započala již ve středověku, kdy se z jednotného soudního procesu vydělil proces trestní se specifickou funkcí ochrany veřejného pořádku ze strany státu v postavení žalobce. Je ovšem samozřejmostí, že každý z druhů, na něž se soudnictví člení, musí plně vyhovovat základnímu a obecnému pojetí soudnictví tak, jak je rozebráno výše. Pokud by tomu tak nebylo, nebyla by daná činnost soudnictvím.

Soudnictví je naprosto vyhraněný pojem, který nelze libovolným způsobem rozšiřovat. Nemá vliv na podstatu, která je naplňována (základní funkce), ta je vždy zachována - nýbrž na vlastní procesní stránku - jiný charakteristický postup soudu a ostatních subjektů v daném řízení, využití jiných procesních prostředků k jejich naplnění a odlišný je též předmět řízení.

Rozlišujeme zásadně 4 druhy soudnictví: civilní, trestní, správní a ústavní, přičemž v každém z nich lze vidět odlišné postavení státu a státních funkcí. Právní teorie striktně rozeznává tyto 4 druhy, avšak soudnictví lze dle podle povahy právního konfliktu v praxi diferencovat na řadu dalších – např. soudnictví pracovní, obchodní, volební, pojišťovací, rodinné. Každé z nich z nich lze ovšem podřadit pod dané základní a je tak vždy považováno za jedno z nich.

¹³ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 34

II.II.II. Procesní způsobilost

Článeková soustava je hierarchicky uspořádána; článek soudní soustavy = organizační pojem, určující postavení soudu v rámci dané soudní soustavy jako samotného i ve vztahu k ostatním soudům (článcům); územní obvod působnosti soudu vyššího článku se vždy musí shodovat s celkovým souhrnem působností soudů nižšího článku, vůči nimž působí jako soud vyšší. Každý soud je tak k výkonu soudnictví povolán na určité části státního území.

Soudnictví je, stejně jako veškeré právo, ovládáno souhrnem právních principů (zásad) - podstata a význam: legislativa (tvorba zákonů), interpretace (výklad) a aplikace (použití) právních norem v soukromém právu (typické zásady), které jsou dle výslovného znění občanského soudního řádu v občanském soudním řízení upevňovány a rozvíjeny (§ 3 OSŘ) - obdoba v soudnictví - zaměřeno na organizaci soudního systému, postavení osoby soudce a průběh celého řízení - zásada (budiž slyšena i druhá strana).

Rozlišujeme zásady pro obecné soudnictví, spadající do této kapitoly, a specifické zásady uplatňující se pouze v civilním procesu (děje se tak u jednotlivých druhů řízení, jako např. presumpce nevinny či právo na obhajobu v soudnictví trestním) - zdroj je různorodý - ústavní pořádek (Ústava, Listina, Evropská úmluva), zákony (občanský soudní řád, zákon o soudech a soudcích), jednotlivé procesní instituty; nutno uvést, že se tyto zásady v průběhu času vyvíjejí, zdokonalují, a mění, zejména s ohledem na zdokonalování právního systému a společenský vývoj.

Ochrana subjektivních práv (oprávnění jednotlivých právních subjektů) – vztah k právu objektivnímu (chráněno i právo objektivní – poskytnutím ochrany subjektivním právům se realizuje a upevňuje obecný společenský řád, vyjádřený objektivním právem; uplatňuje se zejména v soudnictví trestním – taková míra porušení soukromého práva, že je zasažen i veřejný řád a pořádek chráněn právem objektivním – státem, zákonodárstvím.

II.II.III. Zkoumání podmínek řízení na straně účastníků

Soubor procesních vad vždy charakterizuje určitý vývojový stupeň procesu - pro obecné soudnictví (principy řádného fungování justice, odpovídající ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces. Ústavní principy soudnictví; fungují jak v soudnictví civilním tak i trestním, a nelze k nim najít v moderním demokratickém právním státu přípustnou alternativu) - ty na ústavní úrovni (Ú, L, E) - vyjmenování: nezávislost soudu, nezávislost a nestrannost soudce, vázanost při rozhodování pouze zákonem, rovnost účastníků, ústnost a veřejnost jednání (až na výjimky stanovené zákonem).

Právo na soudní ochranu (přístup k soudu pro každého), právo na právní pomoc, právo na jednání v mateřském jazyce, zásada zákonného soudu a zákonného soudce, právo přítomnosti při jednání a vyjadřování se ke všem důkazům. Tyto zásady se následně promítají do jednotlivých ustanovení zákonů, majících vztah k soudnímu řízení obecně (zákon soudech a soudcích).

II.III. Negativní podmínky řízení

II.III.I. Překážka litispendence

Soudnictví je činnost státu, jejíž výkon je výlučně svěřen speciálně vytvořeným státním orgánům *sui generis* (svého druhu) – soudům. Následující rozbor její podstaty je na místě uvést obecně uznávanou definicí prof. JUDr. Aleny Winterové, CSc., jež soudnictví charakterizuje jako „*činnost **nezávislých soudů jako státních orgánů, vykonávanou podle stanovených pravidel a spočívající v závazném řešení konkrétních případů podle právních norem.***“¹⁴

Účast státu na řešení konfliktů svých občanů sahá již hluboko do historie, kdy při neexistenci soudů příslušelo rozhodnutí pří a sporů tehdejšími politickým sněmům a panovníkům. Výkon soudnictví je tak již od pradávna jednou z nejvýznamnějších funkcí státu sledující eliminaci násilí, soukromé moci a až na zákonem přiznané výjimky i svépomoci při uplatňování a ochraně vlastních práv.

Souzení v obecném smyslu lze definovat jako zvláštní činnost, jíž je řešení sporných konkrétních případů podle existujících obecných pravidel (norem) - normy právní, sportovní, morální. Má poznávací funkci, přičemž základním předpokladem její pravdivosti je její objektivita, docílená pouze pokud nemá subjekt poznání k předmětu poznání jakýkoliv vyhraněný vztah či zájem. Jde o „zvláštní poznávací činnost spočívající v řešení sporných konkrétních případů podle existujících obecných pravidel (norem), vykonávaná všemi na něm nezúčastněnými subjekty“¹⁵.

Uvedená charakteristika se uplatní i v právu, zde se ovšem setkáváme s ještě vyšším specifikem vyplývajícím z pojetí práva jako takového - závazností a vynutitelností, která je jeho pojmovým znakem. V každém právním systému musí existovat mechanismy, jejichž prostřednictvím se právo prosadí a uplatní, jde o jeho preventivní funkci. Stát si právo vynucuje a zajišťuje chování subjektů dle stanovených pravidel.

Dostáváme se k vymezení definice s určením pojmových znaků vymezujících jejich podstatu (z pohledu státu). Závaznost a vynutitelnost

¹⁴ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 19

¹⁵ ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 263 s., str. 9

vyhrazuje jej jako podstatný prvek zvláštním subjektům – soudům jako státním orgánům. (ale - odstavec o panovníkovi + ale alternativní řešení sporů, zejména rozhodčí řízení – nikoliv – systém konkurenčního soudnictví) - soudnictví jako obligatorní, nejvýznamnější a nejstarší funkce státu; proč stát? Mocenské prostředky závaznosti a vykonatelnosti má k dispozici pouze stát - výkon soudnictví je povinnost státu, nikoliv privilegium, zajistit ho a vést tak jak má (stanovená pravidla); J. Lock – proti přirozenosti a válkám, nutný vznik státu.

Pokud by nevykonával – odepření spravedlnosti – denegatio iustitiae (konkrétní příklady) + krátké zaměření na jiné pojmové znaky. Soudnictví je pojem čistě právní a institucionalizovaný, zahrnuje nejen souzení jako samostatnou činnost, ale i instituce a normy, podle kterých se rozhoduje.

Druhé pojetí soudnictví z pohledu adresátů je vyjádřením práva na soudní ochranu, jde o jiný úhel pohledu na tutéž problematiku (nikoliv další funkci). Povinností státu v rámci výkonu soudnictví je zajištění ochrany subjektivních práv vůči adresátům norem¹⁶. Základní lidské právo, právní princip – přednost před pozitivní úpravou (zakotveno na mezinárodní i ústavní úrovni - vyjádření závazné pro běžnou legislativu), nemá materiální obsah jako jiná lidská práva, slouží k realizaci všech ostatních subjektivních práv – důvod zařazení mezi lidská práva. Zdrojem je Magna charta libertatum (1215, čl. 39), Habeas Corpus Act (1679), Bill of Rights (1689), Francouzská ústava (1791), dodatky V-VII Ústavy USA (1791) + další ústavy demokratických států – citace; poté zakotvování na mezinárodní úrovni – Všeobecná deklarace lidských práv (OSN, 1948 – čl. 8 a 10) – poprvé uznáno jako mezinárodně uznávané a chráněné lidské právo; Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. – přístup České republiky) - čl. 14 odst. 1) / Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 6 odst. 1).

Právo na soudní ochranu (přístup k orgánu veřejné moci - soudu) je principiální podmínkou a základem pro realizaci práva na spravedlivý proces, který je rozpracován dále v dalších článcích (základní zásady soudnictví) bez zahájení řízení by ztratilo svůj smysl, je to jeho základní aspekt; právo na soudní ochranu představuje základní zásady práva na spravedlivý proces (dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je spravedlivý proces souhrnným pojmem).

¹⁶ ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 263 s., str. 53

Právo na soudní proces není v Listině definováno, jeho obsah a podstata vychází z judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Jde o právo jedince domoci se oprávnění nebo povinnosti v procesu, který splňuje právní aspekty spravedlnosti, jež jsou součástí samotné existence demokratického právního státu. Jelikož jde o oprávnění, odpovídá mu povinnost státu toto právo garantovat, zabezpečit, a ochraňovat. Stát má zároveň povinnost vyvarovat se jakýchkoliv opatření, která by ohrozila nebo dokonce vyloučila uplatnění práva spravedlivý proces ve smyslu jeho základního aspektu, jako je např. vysoké náklady nebo neumožnění bezplatné právní pomoci pro nemajetné osoby.

Podle Evropského soudu pro lidská práva není možné, aby čl. 6 odst. 1 Úmluvy detailně upravoval veškeré procesní záruky spravedlivého procesu a současně jim negarantoval právo, které jim de facto umožní tyto záruky používat. Záruky spravedlivého procesu (veřejnost, přiměřená doba řízení, rovnost, právní pomoc) by neměly žádnou hodnotu, pokud by k samotnému soudnímu procesu nedošlo. U nás: Listina základních práv a svobod – hlava V - čl. 36 – 40 „Právo na soudní a jinou právní ochranu“ - konkrétně čl. 36 odst. 1 – dle judikatury Ústavního soudu nejde jen o přístupové právo k soudům, ale je nutné ho vykládat širěji, spolu s Evropskou úmluvou (čl. 6) – celkové právo na spravedlivý proces.

Dále co nejširší možnost obrátit se s problémem na soud (nejen v rámci obecné soustavy, i soudní, ale také ústavní, a na mezinárodní úrovni – Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburgu (Úmluva o lidských právech a základních svobodách - Rada Evropy) a na evropské úrovni – Soudní dvůr Evropské unie v Lucemburku (Evropská unie – dodržování právních předpisů), sám zahájit soudní řízení, ve kterém bude tvrzeno nositelství subjektivního práva (a očekávat spravedlivý proces – povinnost státu); nezáleží na tom, zda je dotčený skutečně jeho nositelem (o tom rozhodne až samotný spor).

Je subjektivním právem veřejnoprávní povahy -> povinnost státu vést spravedlivý proces (rozhodnout právní spor nebo jinou právní věc) – posláním státu je zajistit řádný a bezporuchový chod společnosti (civilizační a kulturní poslání); základní lidská práva jsou vždy práva subjektivní - právní principy (přirozené právo), které musí zákonodárství respektovat (nepropůjčuje ho on svým subjektům).

Ochrana subjektivních práv (oprávnění jednotlivých právních subjektů) – vztah k právu objektivnímu (chráněno i právo objektivní – poskytnutím ochrany subjektivním právům se realizuje a upevňuje obecný společenský řád, vyjádřený objektivním právem; uplatňuje se zejména v soudnictví trestním – taková míra porušení soukromého práva, že je zasažen i veřejný řád a pořádek chráněn právem objektivním – státem, zákonodárstvím. Pokud nejsou objektivním právem subjektivní práva deformována, je mezi jejich ochranami v rámci soudnictví vzájemný soulad).

Ne jediná (prosazení chování podle práva) - např. správní řízení, vazba na moc zákonodárnou a výkonnou (výjimka povolená zákonem, a následně stejně existuje správní soudnictví), ale základní (nezastupitelné místo) – důvody: volba subjektu, zda se se ochrany svého práva dovolá či nikoliv – není to povinnost soudní ochrany, ale právo. Každé právo v sobě obsahuje možnost volby, zda bude nebo nebude využito či uplatněno; jinak se obrátilo ve svůj opak – v povinnost.

Dojem, jako by stát sejmul z oprávněného nutnost, jeho aktivní činnosti a přebíral ji na sebe (pečoval by o něj), současně o jeho chování ale rozhoduje a určuje, zda bude právo uplatněno či nikoliv; mohou nastat dvě extrémní situace – určitý nárok bude vymáhán, aniž by si to subjekt přál/ nárok oprávněného vůbec nebude uplatněn; / nezávislost a nestrannost ochraňujícího orgánu¹⁷.

Samotná soudní ochrana spočívá v nalézací části – zda uplatňované subjektivní právo skutečně existuje a části vykonávací – vynucení tohoto práva, pokud není dobrovolně splněna povinnost druhého subjektu tomu odpovídající (musí být uložena vykonatelným rozhodnutím).

Soudnictví je, stejně jako veškeré právo, ovládáno souhrnem právních principů (zásad) - podstata a význam: legislativa (tvorba zákonů), interpretace (výklad) a aplikace (použití) právních norem - např. *pacta sunt servanda*, *ochrana slabší strany*, *rovnost subjektů*, *autonomie vůle* v soukromém právu (typické zásady), které jsou dle výslovného znění občanského soudního řádu v občanském soudním řízení upevňovány a rozvíjeny (§ 3 OSŘ) - obdoba

¹⁷ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 22

v soudnictví - zaměřeno na organizaci soudního systému, postavení osoby soudce a průběh celého řízení - zásada *audiatur et altera pars* (budiž slyšena i druhá strana).

Rozlišujeme zásady pro obecné soudnictví, spadající do této kapitoly, a specifické zásady uplatňující se pouze v civilním procesu (děje se tak u jednotlivých druhů řízení, jako např. presumpce nevinny či právo na obhajobu v soudnictví trestním) - zdroj je různorodý - ústavní pořádek (Ústava, Listina, Evropská úmluva), zákony (občanský soudní řád, zákon o soudech a soudcích), jednotlivé procesní instituty; nutno uvést, že se tyto zásady v průběhu času vyvíjejí, zdokonalují, a mění, zejména s ohledem na zdokonalování právního systému a společenský vývoj.

Soubor procesních zásad vždy charakterizuje určitý vývojový stupeň procesu - pro obecné soudnictví (principy řádného fungování justice, odpovídající ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces – *angl.. fair hearing, fair trial; fr. un proces equitable*; ústavní principy soudnictví; fungují jak v soudnictví civilním tak i trestním, a nelze k nim najít v moderním demokratickém právním státu přípustnou alternativu) - ty na ústavní úrovni (Ú, L, E) - vyjmenování: nezávislost soudu, nezávislost a nestrannost soudce, vázanost při rozhodování pouze zákonem, rovnost účastníků, ústnost a veřejnost jednání (až na výjimky stanovené zákonem), právo na soudní ochranu (přístup k soudu pro každého), právo na právní pomoc, právo na jednání v mateřském jazyce, zásada zákonného soudu a zákonného soudce, právo přítomnosti při jednání a vyjadřování se ke všem důkazům.

Tyto zásady se následně promítají do jednotlivých ustanovení zákonů, majících vztah k soudnímu řízení obecně (zákon soudech a soudcích).

Tyto jednotlivé zásady a principy mají mimo jiné i integrační význam – ovládají souhrnně veškeré druhy soudního řízení, které se tak k sobě vzájemně přibližují. Lze tak zřetelně odlišovat současný moderní a historický středověký proces. Jednotlivé zásady mají zároveň každá stejnou hodnotu, měly by tak být uplatňovány a vzájemně vyváženy, neboť by jinak byl dán prostor pro deformaci právní úpravy.

Dle citovaných slov pana profesora Zoulíka „neodůvodněné zdůraznění jedné zásady vůči ostatním vede k deformaci procesu jako celku. Není správné hierarchizovat procesní zásady nadřazené a podružné, určující a odvozené, ale naopak je třeba analyzovat nezaměnitelný přínos každé z nich“

II.III.II. Překážka rei iudicatae

Po vymezení obecného pojmu a podstaty soudnictví, jako činnosti zaměřené na poskytování ochrany právům a řešení právních konfliktů přicházejí druhy soudnictví; Existence diferenciací této souhrnné **činnosti** vlivem evolučního vývoje na jednotlivé druhy podle hmotněprávní povahy práv, jimž poskytuje výše rozebranou ochranu, které jsou obsahem právních vztahů, z nichž vycházejí právní konflikty soudem řešené. Započala již ve středověku, kdy se z jednotného soudního procesu vydělil proces trestní se specifickou funkcí ochrany veřejného pořádku ze strany státu v postavení žalobce. Je ovšem samozřejmostí, že každý z druhů, na něž se soudnictví člení, musí plně vyhovovat základnímu a obecnému pojetí soudnictví tak, jak je rozebráno výše. Pokud by tomu tak nebylo, nebyla by daná činnost soudnictvím.

Soudnictví je naprosto vyhraněný pojem, který nelze libovolným způsobem rozšiřovat. Nemá vliv na podstatu, která je naplňována (základní funkce), ta je vždy zachována - nýbrž na vlastní procesní stránku - jiný charakteristický postup soudu a ostatních subjektů v daném řízení, využití jiných procesních prostředků k jejich naplnění a odlišný je též předmět řízení.

Rozlišujeme zásadně 4 druhy soudnictví: civilní, trestní, správní a ústavní, přičemž v každém z nich lze vidět odlišné postavení státu a státních funkcí. Právní teorie striktně rozeznává tyto 4 druhy, avšak soudnictví lze dle podle povahy právního konfliktu v praxi diferencovat na řadu dalších – např. soudnictví pracovní, obchodní, volební, pojišťovací, rodinné. Každé z nich z nich lze ovšem podřadit pod dané základní a je tak vždy považováno za jedno z nich.

Diferenciace soudnictví na výše uvedené druhy nepochybně zasahuje do organizace soudní soustavy, kdy se v určitých právních řádech mohou věnovat pro ně speciálně vytvořené soudy, což je typické pro soudnictví ústavní. Soustavě soudu v českém právním řádu věnujeme následující část.

II.III.III. Zkoumání negativních podmínek řízení

Jde vnitřní organizace (uspořádání) soudnictví (struktura a základní vztahy mezi jednotlivými soudy) v daném právním řádu (definice dle profesora Zoulíka = ucelené a členěné seskupení soudů a vzájemné organické vztahy mezi nimi; *str. 201*, soudy jako státní orgány zde představují jednotlivé články, přičemž v jednom právním řádu může být soudnictví uspořádáno do více takových soustav s jedním či vícero soudy (soudy obecné a zvláštní), nicméně v současné době takto fungovat musí a nemůže existovat jen jediný soud. Nebylo by možné pojmout mnohost případů, ani naplnit funkci, pro kterou vznikly a fungují.

Článeková soustava je hierarchicky uspořádána; článek soudní soustavy = organizační pojem, určující postavení soudu v rámci dané soudní soustavy jako samotného i ve vztahu k ostatním soudům (čládkům); územní obvod působnosti soudu vyššího článku se vždy musí shodovat s celkovým souhrnem působností soudů nižšího článku, vůči nimž působí jako soud vyšší. Každý soud je tak k výkonu soudnictví povolán na určité části státního území.

V rámci článkové soustavy je nutné dále odlišovat jednotlivé stupně (či soudní instance nebo stolice), uplatňující se v rámci funkční příslušnosti a rozhodování o opravných prostředcích; nejde o stejný význam jako článek, zde jde o pojem procesní, i když se mohou překrývat a některá zákonná ustanovení v nich nerozlišují¹⁸.

Význam tohoto rozlišování lze demonstrovat např. na vymezení krajských soudů, které působí zároveň jako soud prvního i druhého stupně, tedy ve dvou instancích (stolicích), ale článek má vždy stejný. Stupně se tedy mění (vertikální úroveň), články zůstávají vždy stejné (horizontální úroveň).

¹⁸ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 28

II.IV. Další podmínky řízení

Slovo proces etymologicky pochází z latinského jazyka, a to slova *processus* neboli *procedere*, představujícím určitý postup, směr vpřed a sled jednotlivých dílčích kroků či úkonů vedoucí k určitému výsledku neboli konání za účelem dosažení určitého cíle¹⁹. Stejně jako u výše uvedeného soudnictví, lze pojem proces použít u postupů v různých oblastech mimo práva, např. v biologii, chemii, fyzice, medicíně apod.

Procesem ve výlučně právním smyslu rozumíme postup právních (k tomu oprávněných) subjektů (zejména orgánů veřejné moci), vedoucí k dosažení určitých právních následků, probíhající podle specifických právních norem - norem procesně-právních, které jsou samostatnou skupinou vedle norem hmotněprávních, řízených odlišnými principy a mající odlišnou povahu. Do této oblasti lze ovšem dle určitých právních názorů zařadit i jiné právní instituty, jakým je kupříkladu proces uzavírání smluv či jednání orgánů obchodních společností, jež jsou též sledem jednotlivých kroků majících právních následky, ovšem formálně nespádajících do oblasti procesního práva.

Civilní proces) je, jak již výše bylo uvedeno jedním ze samostatných druhů soudnictví aplikovaných v České republice (trestní soudnictví, správní soudnictví, ústavní soudnictví), odlišujících se od nich níže vysvětlenou tzv. civilní pravomocí. Snahu o definici nalezneme v § 1 OSŘ tím, že jde o postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení, což je ovšem neúplné. Často setkáváme se stejným označováním jako občanské (civilní) řízení, ale ve skutečnosti nejde o stejné záležitosti. Občanské soudní řízení je užším pojmem, nezahrnujícím řízení před rozhodci podle RozhŘ, ale pouze řízení vedená v soudní síni.

¹⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 str., str. 36

Civilní proces sám o sobě lze lépe vyzdvihnout slovy „soubor právních vztahů vznikajících v důsledku postupu (procesních úkonů) soudu a dalších procesních subjektů při poskytování ochrany soukromoprávním a některým jiným právním vztahům²⁰.

II.IV.I. Náležitě zahájení řízení

Po vymezení obecného pojmu a podstaty soudnictví, jako činnosti zaměřené na poskytování ochrany právům a řešení právních konfliktů přicházejí druhy soudnictví; Existence diferenciaci této souhrnné **činnosti** vlivem evolučního vývoje na jednotlivé druhy podle hmotněprávní povahy práv, jimž poskytuje výše rozebranou ochranu, které jsou obsahem právních vztahů, z nichž vycházejí právní konflikty soudem řešené.

Započala již ve středověku, kdy se z jednotného soudního procesu vydělil proces trestní se specifickou funkcí ochrany veřejného pořádku ze strany státu v postavení žalobce. Je ovšem samozřejmostí, že každý z druhů, na něž se soudnictví člení, musí plně vyhovovat základnímu a obecnému pojetí soudnictví tak, jak je rozebráno výše. Pokud by tomu tak nebylo, nebyla by daná činnost soudnictvím.

Soudnictví je naprosto vyhraněný pojem, který nelze libovolným způsobem rozšiřovat. Nemá vliv na podstatu, která je naplňována (základní funkce), ta je vždy zachována - nýbrž na vlastní procesní stránku - jiný charakteristický postup soudu a ostatních subjektů v daném řízení, využití jiných procesních prostředků k jejich naplnění a odlišný je též předmět řízení.

Rozlišujeme zásadně 4 druhy soudnictví: civilní, trestní, správní a ústavní, přičemž v každém z nich lze vidět odlišné postavení státu a státních funkcí. Právní teorie striktně rozeznává tyto 4 druhy, avšak soudnictví lze dle podle povahy právního konfliktu v praxi diferencovat na řadu dalších – např. soudnictví pracovní, obchodní, volební, pojišťovací, rodinné.

²⁰ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 34

Správní orgány si jako subjekty veřejné správy nemohou dělat, co chtějí. Jejich činnost je na základě principů právního státu právem značně sledována, upravena a omezena jasně nastavenými mantinely. V první řadě jde o zásadu enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí, vycházející z úvodních ustanovení našich dvou hlavních ústavních zákonů (čl. 2 odst. 3 Úst a čl. 2 odst. 2 LZPS). Státní moc může být podle ní uplatňována jen v případech, mezích a způsoby, které stanovuje zákon. Nový správní řád²¹ na tuto úpravu navazuje a na svém začátku (§2 - §8 SpŘ) stanovuje **základní zásady činnosti správních orgánů**.

Jde o právně závazná pravidla, jež musí každý správní orgán vždy při svém jednání respektovat. Výsledkem jejich souhrnného dodržování by tak měla být zákonná, správná, spravedlivá a řádná veřejná správa splňující podmínky moderního právního státu. Jsou jimi zejména legalita (zákonost), zákaz zneužití pravomoci, ochrana práv osob nabytých v dobré víře a ochrana jejich zájmů, proporcionalita rozhodnutí, soulad s veřejným zájmem, materiální pravda, rovnost dotčených osob apod. Pro problematiku nečinnosti správního orgánu je ovšem nejpodstatnější zásada jiná, a to **zásada rychlosti**.

²¹ zákon č. 500/2000 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

II.IV.II. Zaplacení soudního poplatku

Článeková soustava je hierarchicky uspořádána; článek soudní soustavy = organizační pojem, určující postavení soudu v rámci dané soudní soustavy jako samotného i ve vztahu k ostatním soudům (článcům); územní obvod působnosti soudu vyššího článku se vždy musí shodovat s celkovým souhrnem působností soudů nižšího článku, vůči nimž působí jako soud vyšší. Každý soud je tak k výkonu soudnictví povolán na určité části státního území.

Soudnictví je, stejně jako veškeré právo, ovládáno souhrnem právních principů (zásad) - podstata a význam: legislativa (tvorba zákonů), interpretace (výklad) a aplikace (použití) právních norem - např. *pacta sunt servanda*, *ochrana slabší strany*, *rovnost subjektů*, *autonomie vůle* v soukromém právu (typické zásady), které jsou dle výslovného znění občanského soudního řádu v občanském soudním řízení upevňovány a rozvíjeny (§ 3 OSŘ) - obdoba v soudnictví - zaměřeno na organizaci soudního systému, postavení osoby soudce a průběh celého řízení - zásada *audiatur et altera pars* (budiž slyšena i druhá strana).

Rozlišujeme zásady pro obecné soudnictví, spadající do této kapitoly, a specifické zásady uplatňující se pouze v civilním procesu (děje se tak u jednotlivých druhů řízení, jako např. presumpce nevinny či právo na obhajobu v soudnictví trestním) - zdroj je různorodý - ústavní pořádek (Ústava, Listina, Evropská úmluva), zákony (občanský soudní řád, zákon o soudech a soudcích), jednotlivé procesní instituty; nutno uvést, že se tyto zásady v průběhu času vyvíjejí, zdokonalují, a mění, zejména s ohledem na zdokonalování právního systému a společenský vývoj.

Jak již bylo uvedeno, jak již výše bylo uvedeno jedním ze samostatných druhů soudnictví aplikovaných v České republice (trestní soudnictví, správní soudnictví, ústavní soudnictví), odlišujících se od nich níže vysvětlenou tzv. civilní pravomocí. Snahu o definici nalezneme v § 1 OSŘ tím, že jde o postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení, což je ovšem neúplné. Často setkáváme se stejným označováním jako občanské (civilní) řízení, ale ve skutečnosti nejde o stejné záležitosti. Občanské soudní řízení je užším

pojmem, nezahrnujícím řízení před rozhodci podle ZRŘ, ale pouze řízení vedená v soudní síni.

Výše uvedené druhy nepochybně zasahuje do organizace soudní soustavy, kdy se v určitých právních řádech mohou věnovat pro ně speciálně vytvořené soudy, což je typické pro soudnictví ústavní. Soustavě soudu v českém právním řádu věnujeme následující část.

II.IV.III. Zkoumání negativních podmínek řízení

Soubor procesních zásad vždy charakterizuje určitý vývojový stupeň procesu - pro obecné soudnictví (principy řádného fungování justice, odpovídající ústavně zaručenému právu na spravedlivé principy soudnictví; fungují jak v soudnictví civilním tak i trestním, a nelze k nim najít v moderním demokratickém právním státu přípustnou alternativu). Vyjmenování: nezávislost soudu, nezávislost a nestrannost soudce, vázanost při rozhodování pouze zákonem, rovnost účastníků, ústnost a veřejnost jednání (až na výjimky stanovené zákonem), právo na soudní ochranu (přístup k soudu pro každého), právo na právní pomoc, právo na jednání v mateřském jazyce, zásada zákonného soudu a zákonného soudce, právo přítomnosti při jednání a vyjadřování se ke všem důkazům.

Z hlediska obsahu je na tomto místě nutností zmínit Ženevské úmluvy z roku 1930, sjednocujících právo směnečné (Úmluva o jednotném směnečném zákoně, Úmluva o střetech zájmů, Úmluva o směnečných poplatcích), a z roku 1931, sjednocujících právo šekové (Úmluva o jednotném šekovém zákoně, Úmluva o střetech zájmů, Úmluva o šekových poplatcích). Tyto úmluvy byly tehdejší Československou republikou podepsány, ale nedošlo k jejich ratifikaci. Přijetím výsledků doposud poslední unifikace směnečného a šekového práva a inkorporací těchto úmluv do zákonného textu se ZSŠ řadí v této oblasti k moderním právním předpisům.

První a také základní z nich je **nevydání rozhodnutí** v zákonem stanovené lhůtě. Jak bylo již výše předesláno, nejde v této situaci jen o rozhodnutí v probíhajícím správním řízení, ale i v rámci jiných činností veřejné správy. Lhůty pro jejich vydání vycházejí z jednotlivých ustanovení správního řádu, pokud nejsou na základě principu subsidiarity (§ 1 odst. 2 SpŘ) stanoveny zvláštním zákonem. Ve správním řízení musí být rozhodnutí vydáno ve lhůtě ustavené vzhledem k povaze a složitosti daného případu (§ 71 SpŘ). V jednoduchých a jasných případech je správní orgán povinen vydat rozhodnutí bezodkladně, u složitějších případů do 30 dnů od zahájení řízení. V zákonem stanovených případech (§ 71 odst. 3 a) a b) SpŘ) může dojít podle okolností k prodloužení.

Vydání osvědčení, vyjádření a provedení dalších tzv. jiných úkonů podle čtvrté části správního řádu by mělo být též, pokud to situace dovoluje, provedeno ihned a bezodkladně. Pokud tak učinit nelze, je správní orgán povinen o tom dotčenou osobu informovat (§ 155 SpŘ).

III. Následky nedostatku podmínek řízení

III.I. Odstranitelné překážky řízení

Soudnictví je činnost státu, jejíž výkon je výlučně svěřen speciálně vytvořeným státním orgánům *sui generis* (svého druhu) – soudům. Následující rozbor její podstaty je na místě. Účast státu na řešení konfliktů svých občanů sahá již hluboko do historie, kdy při neexistenci soudů příslušelo rozhodnutí při a sporů tehdejšími politickým sněmům a panovníkům. Výkon soudnictví je tak již od pradávna jednou z nejvýznamnějších funkcí státu sledující eliminaci násilí, soukromé moci a až na zákonem přiznané výjimky i svépomoci při uplatňování a ochraně vlastních práv.

Souzení v obecném smyslu lze definovat jako zvláštní činnost, jíž je řešení sporných konkrétních případů podle existujících obecných pravidel (norem) - normy právní, sportovní, morální. Má poznávací funkci, přičemž základním předpokladem její pravdivosti je její objektivita, docílená pouze pokud nemá subjekt poznání k předmětu poznání jakýkoliv vyhraněný vztah či zájem. Jde o „zvláštní poznávací činnost spočívající v řešení sporných konkrétních případů podle existujících obecných pravidel (norem), vykonávaná všemi na něm nezúčastněnými subjekty“²².

Uvedená charakteristika se uplatní i v právu, zde se ovšem setkáváme s ještě vyšším specifickým vyplývajícím z pojetí práva jako takového - závazností a vynutitelností, která je jeho pojmovým znakem. V každém právním systému musí existovat mechanismy, jejichž prostřednictvím se právo prosadí a uplatní, jde o jeho preventivní funkci. Stát si právo vynucuje a zajišťuje chování subjektů dle stanovených pravidel.

²² ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 263 s., str. 9

Závaznost a vynutitelnost vyhrazuje jej jako podstatný prvek zvláštním subjektům – soudům jako státním orgánům. (ale - odstavec o panovníkovi + ale alternativní řešení sporů, zejména rozhodčí řízení – nikoliv – systém konkurenčního soudnictví) - soudnictví jako obligatorní, nejvýznamnější a nejstarší funkce státu; proč stát? Mocenské prostředky závaznosti a vykonatelnosti má k dispozici pouze stát - výkon soudnictví je povinnost státu, nikoliv privilegium, zajistit ho a vést tak jak má (stanovená pravidla); J. Lock – proti přirozenosti a válkám, nutný vznik státu. Pokud by nevykonával – odepření spravedlnosti – *denegatio iustitiae* (konkrétní příklady) + krátké zaměření na jiné pojmové znaky. Soudnictví je pojem čistě právní a institucionalizovaný, zahrnuje nejen souzení jako samostatnou činnost, ale i instituce a normy, podle kterých se rozhoduje.

Druhé pojetí soudnictví z pohledu adresátů je vyjádřením práva na soudní ochranu, jde o jiný úhel pohledu na tutéž problematiku (nikoliv další funkci). Povinností státu v rámci výkonu soudnictví je zajištění ochrany subjektivních práv vůči adresátům norem²³. Základní lidské právo, právní princip – přednost před pozitivní úpravou (zakotveno na mezinárodní i ústavní úrovni - vyjádření závazné pro běžnou legislativu), nemá materiální obsah jako jiná lidská práva, slouží k realizaci všech ostatních subjektivních práv.

III.I.I. Zhojení vad

Právo na soudní ochranu (přístup k orgánu veřejné moci - soudu) je principiální podmínkou a základem pro realizaci práva na spravedlivý proces, který je rozpracován dále v dalších článcích (základní zásady soudnictví) bez zahájení řízení by ztratilo svůj smysl, je to jeho základní aspekt; právo na soudní ochranu představuje základní zásady práva na spravedlivý proces (dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je spravedlivý proces souhrnným pojmem).

Právo na soudní proces není v Listině definováno, jeho obsah a podstata vychází z judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Jde o právo jedince domoci se oprávnění nebo povinnosti v procesu, který splňuje

²³ ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 263 s., str. 53

právní aspekty spravedlnosti, jež jsou součástí samotné existence demokratického právního státu. Jelikož jde o oprávnění, odpovídá mu povinnost státu toto právo garantovat, zabezpečit, a ochraňovat.

Stát má zároveň povinnost vyvarovat se jakýchkoliv opatření, která by ohrozila nebo dokonce vyloučila uplatnění práva spravedlivý proces ve smyslu jeho základního aspektu, jako je např. vysoké náklady nebo neumožnění bezplatné právní pomoci pro nemajetné osoby.

Podle Evropského soudu pro lidská práva není možné, aby čl. 6 odst. 1 Úmluvy detailně upravoval veškeré procesní záruky spravedlivého procesu a současně jim negarantoval právo, které jim de facto umožní tyto záruky používat. Záruky spravedlivého procesu (veřejnost, přiměřená doba řízení, rovnost, právní pomoc) by neměly žádnou hodnotu, pokud by k samotnému soudnímu procesu nedošlo. U nás: Listina základních práv a svobod – hlava V - čl. 36 – 40 „Právo na soudní a jinou právní ochranu“ - konkrétně čl. 36 odst. 1 – dle judikatury Ústavního soudu nejde jen o přístupové právo k soudům, ale je nutné ho vykládat šířeji, spolu s Evropskou úmluvou (čl. 6) – celkové právo na spravedlivý proces.

Dále co nejširší možnost obrátit se s problémem na soud (nejen v rámci obecné soustavy, i soudní, ale také ústavní, a na mezinárodní úrovni – Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburgu (Úmluva o lidských právech a základních svobodách - Rada Evropy) a na evropské úrovni – Soudní dvůr Evropské unie v Lucemburku (Evropská unie – dodržování právních předpisů), sám zahájit soudní řízení, ve kterém bude tvrzeno nositelství subjektivního práva (a očekávat spravedlivý proces – povinnost státu); nezáleží na tom, zda je dotčený skutečně jeho nositelem (o tom rozhodne až samotný spor).

Je subjektivním právem veřejnoprávní povahy -> povinnost státu vést spravedlivý proces (rozhodnout právní spor nebo jinou právní věc) – posláním státu je zajistit řádný a bezporuchový chod společnosti (civilizační a kulturní poslání); základní lidská práva jsou vždy práva subjektivní - právní principy (přirozené právo), které musí zákonodárství respektovat (nepropůjčuje ho on svým subjektům).

Ochrana subjektivních práv (oprávnění jednotlivých právních subjektů) – vztah k právu objektivnímu (chráněno i právo objektivní – poskytnutím ochrany subjektivním právům se realizuje a upevňuje obecný společenský řád, vyjádřený objektivním právem; uplatňuje se zejména v soudnictví trestním – taková míra porušení soukromého práva, že je zasažen i veřejný řád a pořádek chráněn právem objektivním – státem, zákonodárstvím. Pokud nejsou objektivním právem subjektivní práva deformována, je mezi jejich ochranami v rámci soudnictví vzájemný soulad).

Ne jediná (prosazení chování podle práva) - např. správní řízení, vazba na moc zákonodárnou a výkonnou (výjimka povolená zákonem, a následně stejně existuje správní soudnictví), ale základní (nezastupitelné místo) – důvody: volba subjektu, zda se se ochrany svého práva dovolá či nikoliv – není to povinnost soudní ochrany, ale právo. Každé právo v sobě obsahuje možnost volby, zda bude nebo nebude využito či uplatněno; jinak se obrátilo ve svůj opak – v povinnost.

Dojem, jako by stát sejmul z oprávněného nutnost, jeho aktivní činnosti a přebíral ji na sebe (pečoval by o něj), současně o jeho chování ale rozhoduje a určuje, zda bude právo uplatněno či nikoliv; mohou nastat dvě extrémní situace – určitý nárok bude vymáhán, aniž by si to subjekt přál/ nárok oprávněného vůbec nebude uplatněn; / nezávislost a nestrannost ochraňujícího orgánu²⁴.

Samotná soudní ochrana spočívá v nalézací části – zda uplatňované subjektivní právo skutečně existuje a části vykonávací – vynucení tohoto práva, pokud není dobrovolně splněna povinnost druhého subjektu tomu odpovídající (musí být uložena vykonatelným rozhodnutím).

Soudnictví je, stejně jako veškeré právo, ovládáno souhrnem právních principů (zásad) - podstata a význam: legislativa (tvorba zákonů), interpretace (výklad) a aplikace (použití) právních norem - např. *pacta sunt servanda*, *ochrana slabší strany*, *rovnost subjektů*, *autonomie vůle* v soukromém právu (typické zásady), které jsou dle výslovného znění občanského soudního řádu v občanském soudním řízení upevňovány a rozvíjeny (§ 3 OSŘ) - obdoba

²⁴ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 22

v soudnictví - zaměřeno na organizaci soudního systému, postavení osoby soudce a průběh celého řízení (budiž slyšena i druhá strana).

Rozlišujeme zásady pro obecné soudnictví, spadající do této kapitoly, a specifické zásady uplatňující se pouze v civilním procesu (děje se tak u jednotlivých druhů řízení, jako např. presumpce nevinny či právo na obhajobu v soudnictví trestním) - zdroj je různorodý - ústavní pořádek (Ústava, Listina, Evropská úmluva), zákony (občanský soudní řád, zákon o soudech a soudcích), jednotlivé procesní instituty; nutno uvést, že se tyto zásady v průběhu času vyvíjejí, zdokonalují, a mění, zejména s ohledem na zdokonalování právního systému a společenský vývoj.

III.I.II. Důsledky

Soubor procesních zásad vždy charakterizuje určitý vývojový stupeň procesu - pro obecné soudnictví (principy řádného fungování justice, odpovídající ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces.. Fungují jak v soudnictví civilním tak i trestním, a nelze k nim najít v moderním demokratickém právním státu přípustnou alternativu) - ty na ústavní úrovni (Ú, L, E) - vyjmenování: nezávislost soudu, nezávislost a nestrannost soudce, vázanost při rozhodování pouze zákonem, rovnost účastníků, ústnost a veřejnost jednání (až na výjimky stanovené zákonem), právo na soudní ochranu (přístup k soudu pro každého), právo na právní pomoc, právo na jednání v mateřském jazyce, zásada zákonného soudu a zákonného soudce, právo přítomnosti při jednání a vyjadřování se ke všem důkazům.

Tyto zásady se následně promítají do jednotlivých ustanovení zákonů, majících vztah k soudnímu řízení obecně (zákon soudech a soudcích).

Tyto jednotlivé zásady a principy mají mimo jiné i integrační význam – ovládají souhrnně veškeré druhy soudního řízení, které se tak k sobě vzájemně přibližují. Lze tak zřetelně odlišovat současný moderní a historický středověký proces. Jednotlivé zásady mají zároveň každá stejnou hodnotu, měly by tak být uplatňovány a vzájemně vyváženy, neboť by jinak byl dán prostor pro deformaci právní úpravy. Dle citovaných slov pana profesora Zoulíka „neodůvodněné

zdůraznění jedné zásady vůči ostatním vede k deformaci procesu jako celku. Není správné hierarchizovat procesní zásady nadřazené a podružné, určující a odvozené, ale naopak je třeba analyzovat nezaměnitelný přínos každé z nich“

Po vymezení obecného pojmu a podstaty soudnictví, jako činnosti zaměřené na poskytování ochrany právům a řešení právních konfliktů přicházejí druhy soudnictví; Existence diferenciac této souhrnné **činnosti** vlivem evolučního vývoje na jednotlivé druhy podle hmotněprávní povahy práv, jimž poskytuje výše rozebranou ochranu, které jsou obsahem právních vztahů, z nichž vycházejí právní konflikty soudem řešené. Započala již ve středověku, kdy se z jednotného soudního procesu vydělil proces trestní se specifickou funkcí ochrany veřejného pořádku ze strany státu v postavení žalobce. Je ovšem samozřejmostí, že každý z druhů, na něž se soudnictví člení, musí plně vyhovovat základnímu a obecnému pojetí soudnictví tak, jak je rozebráno výše. Pokud by tomu tak nebylo, nebyla by daná činnost soudnictvím.

Soudnictví je naprosto vyhraněný pojem, který nelze libovolným způsobem rozšiřovat. Nemá vliv na podstatu, která je naplňována (základní funkce), ta je vždy zachována - nýbrž na vlastní procesní stránku - jiný charakteristický postup soudu a ostatních subjektů v daném řízení, využití jiných procesních prostředků k jejich naplnění a odlišný je též předmět řízení.

Rozlišujeme zásadně 4 druhy soudnictví: civilní, trestní, správní a ústavní, přičemž v každém z nich lze vidět odlišné postavení státu a státních funkcí. Právní teorie striktně rozeznává tyto 4 druhy, avšak soudnictví lze dle podle povahy právního konfliktu v praxi diferencovat na řadu dalších – např. soudnictví pracovní, obchodní, volební, pojišťovací, rodinné. Každé z nich z nich lze ovšem podřadit pod dané základní a je tak vždy považováno za jedno z nich.

Diferenciac soudnictví na výše uvedené druhy nepochybně zasahuje do organizace soudní soustavy, kdy se v určitých právních řádech mohou věnovat pro ně speciálně vytvořené soudy, což je typické pro soudnictví ústavní. Soustavě soudu v českém právním řádu věnujeme následující část.

Jde vnitřní organizace (uspořádání) soudnictví (struktura a základní vztahy mezi jednotlivými soudy) v daném právním řádu (definice dle profesora Zoulíka = ucelené a členěné seskupení soudů a vzájemné organické vztahy mezi nimi; *str. 201*, soudy jako státní orgány zde představují jednotlivé články, přičemž v jednom právním řádu může být soudnictví uspořádáno do více takových soustav s jedním či vícero soudy (soudy obecné a zvláštní), nicméně v současné době takto fungovat musí a nemůže existovat jen jediný soud. Nebylo by možné pojmout mnohost případů, ani naplnit funkci, pro kterou vznikly a fungují.

Článeková soustava je hierarchicky uspořádána; článek soudní soustavy = organizační pojem, určující postavení soudu v rámci dané soudní soustavy jako samotného i ve vztahu k ostatním soudům (článcům); územní obvod působnosti soudu vyššího článku se vždy musí shodovat s celkovým souhrnem působností soudů nižšího článku, vůči nimž působí jako soud vyšší. Každý soud je tak k výkonu soudnictví povolán na určité části státního území.

V rámci článkové soustavy je nutné dále odlišovat jednotlivé stupně (či soudní instance nebo stolice), uplatňující se v rámci funkční příslušnosti a rozhodování o opravných prostředcích; nejde o stejný význam jako článek, zde jde o pojem procesní, i když se mohou překrývat a některá zákonná ustanovení v nich nerozlišují²⁵. Význam tohoto rozlišování lze demonstrovat např. na vymezení krajských soudů, které působí zároveň jako soud prvního i druhého stupně, tedy ve dvou instancích (stolicích), ale článek má vždy stejný. Stupně se tedy mění (vertikální úroveň), články zůstávají vždy stejné (horizontální úroveň).

²⁵ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s., str. 76

III.II. Neodstranitelné překážky řízení

Neodstranitelnými překážkami řízení co se týče podmínek je a to slova představujícím určitý postup, směr vpřed a sled jednotlivých dílčích kroků či úkonů vedoucí k určitému výsledku neboli konání za účelem dosažení určitého cíle²⁶. Stejně jako u výše uvedeného soudnictví, lze pojem proces použít u postupů v různých oblastech mimo práva, např. v biologii, chemii, fyzice, medicíně apod.

Procesem ve výlučně právním smyslu rozumíme postup právních (k tomu oprávněných) subjektů (zejména orgánů veřejné moci), vedoucí k dosažení určitých právních následků, probíhající podle specifických právních norem - norem procesně-právních, které jsou samostatnou skupinou vedle norem hmotněprávních, řízených odlišnými principy a mající odlišnou povahu. Do této oblasti lze ovšem dle určitých právních názorů zařadit i jiné právní instituty, jakým je kupříkladu proces uzavírání smluv či jednání orgánů obchodních společností, jež jsou též sledem jednotlivých kroků majících právních následky, ovšem formálně nespádajících do oblasti procesního práva.

Jak již bylo uvedeno, jak již výše bylo uvedeno jedním ze samostatných druhů soudnictví aplikovaných v České republice (trestní soudnictví, správní soudnictví, ústavní soudnictví), odlišujících se od nich níže vysvětlenou tzv. civilní pravomocí. Snahu o definici nalezneme v § 1 OSŘ tím, že jde o postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení, což je ovšem neúplné. Často setkáváme se stejným označováním jako občanské (civilní) řízení, ale ve skutečnosti nejde o stejné záležitosti. Občanské soudní řízení je užším pojmem, nezahrnujícím řízení před rozhodci podle RozhŘ, ale pouze řízení vedená v soudní síni.

²⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 str., str. 50

Po vymezení obecného pojmu a podstaty soudnictví, jako činnosti zaměřené na poskytování ochrany právům a řešení právních konfliktů přicházejí druhy soudnictví; Existence diferenciaci této souhrnné **činnosti** vlivem evolučního vývoje na jednotlivé druhy podle hmotněprávní povahy práv, jimž poskytuje výše rozebranou ochranu, které jsou obsahem právních vztahů, z nichž vycházejí právní konflikty soudem řešené. Započala již ve středověku, kdy se z jednotného soudního procesu vydělil proces trestní se specifickou funkcí ochrany veřejného pořádku ze strany státu v postavení žalobce. Je ovšem samozřejmostí, že každý z druhů, na něž se soudnictví člení, musí plně vyhovovat základnímu a obecnému pojetí soudnictví tak, jak je rozebráno výše. Pokud by tomu tak nebylo, nebyla by daná činnost soudnictvím.

Soudnictví je naprosto vyhraněný pojem, který nelze libovolným způsobem rozšiřovat. Nemá vliv na podstatu, která je naplňována (základní funkce), ta je vždy zachována - nýbrž na vlastní procesní stránku - jiný charakteristický postup soudu a ostatních subjektů v daném řízení, využití jiných procesních prostředků k jejich naplnění a odlišný je též předmět řízení.

Rozlišujeme zásadně 4 druhy soudnictví: civilní, trestní, správní a ústavní, přičemž v každém z nich lze vidět odlišné postavení státu a státních funkcí. Právní teorie striktně rozeznává tyto 4 druhy, avšak soudnictví lze dle podle povahy právního konfliktu v praxi diferencovat na řadu dalších – např. soudnictví pracovní, obchodní, volební, pojišťovací, rodinné. Každé z nich z nich lze ovšem podřadit pod dané základní a je tak vždy považováno za jedno z nich.

Článeková soustava je hierarchicky uspořádána; článek soudní soustavy = organizační pojem, určující postavení soudu v rámci dané soudní soustavy jako samotného i ve vztahu k ostatním soudům (článcům); územní obvod působnosti soudu vyššího článku se vždy musí shodovat s celkovým souhrnem působností soudů nižšího článku, vůči nimž působí jako soud vyšší. Každý soud je tak k výkonu soudnictví povolán na určité části státního území.

Soudnictví je, stejně jako veškeré právo, ovládáno souhrnem právních principů (zásad) - podstata a význam: legislativa (tvorba zákonů), interpretace (výklad) a aplikace (použití) právních norem (typické zásady), které jsou dle výslovného znění občanského soudního řádu v občanském soudním řízení

Rozlišujeme zásady pro obecné soudnictví, spadající do této kapitoly, a specifické zásady uplatňující se pouze v civilním procesu (děje se tak u jednotlivých druhů řízení, jako např. presumpce nevinny či právo na obhajobu v soudnictví trestním) - zdroj je různorodý - ústavní pořádek (Ústava, Listina, Evropská úmluva), zákony (občanský soudní řád, zákon o soudech a soudcích), jednotlivé procesní instituty; nutno uvést, že se tyto zásady v průběhu času vyvíjejí, zdokonalují, a mění, zejména s ohledem na zdokonalování právního systému a společenský vývoj.

Soubor procesních zásad vždy charakterizuje určitý vývojový stupeň procesu - pro obecné soudnictví (principy řádného fungování justice, odpovídající ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces.

Ústavní principy soudnictví; fungují jak v soudnictví civilním tak i trestním, a nelze k nim najít v moderním demokratickém právním státu přípustnou alternativu) - ty na ústavní úrovni (Ú, L, E) - vyjmenování: nezávislost soudu, nezávislost a nestrannost soudce, vázanost při rozhodování pouze zákonem, rovnost účastníků, ústnost a veřejnost jednání (až na výjimky stanovené zákonem), právo na soudní ochranu (přístup k soudu pro každého), právo na právní pomoc, právo na jednání v mateřském jazyce, zásada zákonného soudu a zákonného soudce, právo přítomnosti při jednání a vyjadřování se ke všem důkazům.

IV. Závěr

Předložená diplomová práce podává výklad tématu z oblasti občanského práva procesního, a to podmínek řízení v civilním procesu se zvláštním zaměřením na průběh jejich zkoumání a následky jejich případného nesplnění. Ačkoliv tato problematika může laickému čtenáři připadat nezáživná a především značně abstraktní, odborná literatura spolu s ustanovením právních předpisů a platnou judikaturou dokazuje, o jak podstatný prvek se v rámci občanského soudního řízení jedná.

Pro komplexnost výkladu a ulehčení orientace i již zmíněnému laickému čtenáři je práce uvedena kapitolou s názvem „Úvod do tématu“, jež za vlastním autorčiným úvodem představujícím základní cíle a filosofii textu zahrnuje postupný přehled a vystižení takových právních institutů, jejichž znalost je vzhledem ke zpracovávané problematice autorkou považována za stěžejní. Řeč je zejména o podstatě soudnictví jako všeobecné činnosti s hlubším zaměřením na právo na spravedlivý proces, o postupném přechodu k civilnímu procesu jako jednomu z druhů českého soudnictví a následném zaměření na samotný pojem podmínek řízení civilního procesu.

Samotné jádro práce je vtěleno do dvou následujících kapitol s názvy „Jednotlivé podmínky řízení a jejich zkoumání“ a „Následky nedostatku podmínek řízení“. Jak vyplývá z uvedeného, je obsahem této části nejprve podrobný rozbor jednotlivých podmínek řízení (na straně soudu, na straně účastníků řízení, negativní podmínky řízení - překážka litispendence a překážka rei iudicatae, další nezařazené podmínky řízení) s neopomenutím průběhu jejich zkoumání, a následný rozbor situací nastalých v okamžiku, kdy nejsou uvedené podmínky řízení z různých důvodů splněny.

Se zvoleným tématem práce i s jeho výsledným zpracováním jsem spokojena. I když byl můj původní cíl širší a chtěla jsem se věnovat více podtématům, myslím, že se mi podařilo vyložit to nejdůležitější. Před psaním práce jsem byla pouhým laikem, který si pod osvojením dokázal představit jen jakýsi možný způsob pomoci opuštěným dětem, vyrůstajícím bez rodičů. Nyní jsem, po jejím dopsání, upřímně velmi překvapena jak je toto téma rozsáhlé a čemu všemu se pod ním lze dále věnovat, od právních následků, přes otázky anonymity (utajení) osvojení až například k mezinárodní adopci. Já oproti tomu

pojala svou práci, vzhledem k jejímu rozsahu, dosti stručně a nevyklučuji tak, že se k tomuto tématu někdy vrátím. Při studiu zdrojů jsem se dozvěděla mnoho zajímavých informací, i z hlediska psychologického, které do práce ani nebyly začleněny a zjistila jsem tak, že je rodinné právo oblastí, která mě v občanském právu opravdu zajímá a baví.

Resume

The present thesis gives an explanation of topic in the field of civil procedural law. The management conditions in the civil trial, with particular focus on the progress of their investigation and possible consequences of their failure. This issue may non-specialist reader feel boring and mostly quite abstract. The professional literature, along with the legal provisions and the applicable case law demonstrates how essential element in the context of civil proceedings in question.

For the complexity of interpretation and relief work orientation is given by the chapter entitled "Introduction to the theme". This chapter follows the introduction of the author's own representing the basic goals and philosophy of the text and includes an overview of gradual and capturing those legal institutions whose knowledge is processed due to the problems the author considered crucial. We are talking mainly about the nature of justice as a universal activity with a deeper focus on the right to a fair trial, the gradual transition to civilian process as one of the species of the Czech judiciary and the subsequent focus on proceeding conditions very concept of civil procedure.

The core of the work is embodied in the following two chapters named "Individual conditions of management and their investigation", and "Consequences of lack of management conditions". As follows from the above, the content of this section, a detailed analysis of the various proceedings conditions (on the side of the court, on the other parties, adverse proceeding conditions - *Lis pendens* and obstruction of *res judicata*, other unclassified management conditions) with a non-failure the course of their investigation. This is followed by analysis of the situation occurring when those conditions are not control a variety of reasons fulfilled.

Following the interpretation given themes is the thesis ended by the latest chapter titled "Conclusion" in which readers offers the opportunity to get to know with the author's final summary, evaluation

Seznam použitých pramenů

I. Literatura

- SCHELLEOVÁ, I. a kolektiv. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, 1202 s.
ISBN: 80-86861-09-0
- WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s.
ISBN: 978-80-7502-076-5
- ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 s.
ISBN: 978-80-7380-571-5
- ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 263 s.
ISBN: 80-7179-005-2
- SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kolektiv. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, 458 s.
ISBN: 978-80-7400-279-3

II. Komentáře k právním předpisům

- KLÍMA, K. a kolektiv. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. díl. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1441 s.
ISBN: 978-80-7380-140-3
- SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, 1422 s.
ISBN: 978-80-7400-506-0

III. Články z právních periodik

IV. Judikatura

V. Právní předpisy

- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, ve znění pozdějších předpisů

- Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů